

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 30.

Lördagen den 29 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 12 på dagen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 256 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 349 och II: 534, besluta att s. k. språktillägg må från och med budgetåret 1946/47 utgå tills vidare med 400 kronor per år till folk- och småskollärare i finskspråkiga områden i landet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren avslagit motionerna I: 349 och II: 534.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 36.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 555, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 54 ja och 110 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 115 ja och 146 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Nermans interpellation om åtgärder mot de svenska nazisternas verksamhet, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Nerman till mig riktat följande frågor:

*Om åtgärder
mot de svenska
nazisternas
verksamhet.*

»1. Har regeringen observerat att den nazistiska rörelsen i Sverige har förgreningar till utlandet och att detta väckt pinsam uppmärksamhet i Norge?»

2. Kunna åtgärder från regeringen väntas för att hindra att andra länder skadas genom de svenska nazisternas verksamhet?»

Som svar får jag anföra följande.

De svenska nazisternas verksamhet är med de resurser som nu stå polisen till buds föremål för övervakning. Därvid har icke framkommit någonting, som tyder på att de svenska nazisterna utöva organiserad verksamhet i Danmark och Norge. Någon anmälan om sådan verksamhet har heller icke inkommit från myndigheterna i dessa våra grannländer.

Om åtgärder mot de svenska nazisternas verksamhet. (Forts.)

Den nu av länsstyrelserna tillämpade praxis beträffande utfärdande av pass hindrar dock icke svenska medborgare, som tillhöra nationalsocialistiska organisationer, att besöka grannländerna. Praxis beträffande passvägran synes vara något olika i skilda länsstyrelser. Enbart det förhållandet, att en person tillhör ett nationalsocialistiskt parti torde i allmänhet icke föranleda passvägran. Om det däremot är känt eller misstänkt, att vederbörande stått i illegal förbindelse med utlandet, vägras han pass med stöd av passkungörelsen 6 § första stycket, punkt d. Skulle det framkomma, att en person i utlandet bedriver sådan verksamhet, som är skadlig för landets intressen, bör hans pass med stöd av denna bestämmelse kunna indragas. Så har också skett i något fall.

Att danska och norska samarbetsmän sökt sig över till vårt land har förekommit i viss omfattning. Under kriget omhändertogs dessa i förläggning och förpassades efter ockupationens upphörande till sina hemland. Även efter kriget ha sådana samarbetsmän tagit sig över våra gränser. Då de upptäckts, ha de omhändertagits och förpassats till sina hemländer.

Några åtgärder utöver den fortlöpande övervakningen övervägas för närvarande icke av regeringen.

Herr Nerman: Herr talman! Jag tackar statsministern för hans svar och ber att få knyta några reflexioner till det. Jag anser den fråga det här gäller så principiellt viktig för Sveriges ställning som rättsstat, att jag vågar ta några minuter av kammarens och statsministerns tid.

I min interpellation hade jag nämnt, att svenska nazister knyta förbindelser med norska quislingar genom att resa över till Norge och att norska regeringsorganet Arbeiderbladet den 2 juni förklarade, att detta förhållande inte kan få fortsätta och att man i Norge är intresserad av »att det görs någonting effektivt i Sverige för att hålla nazisterna under kontroll». Jag frågade, om regeringen hade märkt, att nazirörelsen i Sverige har förgreningar till utlandet och om man kan vänta åtgärder för att hindra, att andra länder skadas genom de svenska nazisternas verksamhet.

Statsministern har svarat, att regeringen inte har märkt något och inte har övervägt några särskilda åtgärder. Han har vidare upplyst, att praxis beträffande passvägran »synes vara något olika i skilda länsstyrelser» men att enbart nazistiskt partimedlemskap »torde i allmänhet icke föranleda passvägran». Pass vägras endast om det är känt, »att en person i utlandet bedriver sådan verksamhet, som är skadlig för landets intressen».

Jag måste nog säga, att en passpolitik, som överhuvud tillåter notoriska nazister att resa ut till länder, vilkas folk ha måst offra liv i tiotusental under nazismens terror, är en underlig politik från en demokrati. Det borde inte vara så svårt att förstå, att folk som t. ex. det norska finner det pinsamt att Sverige tillåter sina nazister att fritt resa över till Norge, där man inte kan vägra personer med klart svenskt pass tillträde. Där, som i nästan hela världen i övrigt, är ju nazismen stämplad som illegal. När statsministern säger, att endast nazister, som veterligt »stått i illegal förbindelse med utlandet» eller kunna misstänkas för det, vägras pass, blir det därför något egendomligt. Nazismen är ju illegal i utlandet, och då måste ju varje förbindelse med den bli illegal.

Sverige är, frånsett diktaturerna Spanien och Portugal, det enda land, där Hitlers anhängare kunna röra sig fritt, ge ut tidningar och hålla möten — de göra det fortfarande på torg i Stockholm. Det måste anses som ett berättigt renhållningskrav utifrån de andra folken, att Sverige inte släpper ut

Om åtgärder mot de svenska nazisternas verksamhet. (Forts.)

nazistisk smitta med svenskt pass. Det har från ryskt håll upprepade gånger kommit starka beskyllningar mot vårt land att vara en central för den internationella nazismen, och även om beskyllningarna ha varit betydligt överdrivna — man kan kanske säga oerhört överdrivna — någon eld finns där onekligen under röken. Man får förstå, om ett folk, som har offrat tiotals miljoner liv i kampen mot nazismen, är litet mer känsligt än vårt folk i detta fall.

Nu kan väl inte så stor skada ske i våra grannländer genom de svenska quislingbesöken, eftersom man lyckligtvis på andra sidan gränsen har en effektiv demokratisk polis som följer misstänkta svenska gäster. Men det är genant, att vi överhuvud släppa nazister dit. Något har det bättrat sig efter demokratiernas seger. Tidigare kunde ledande svenska quislingar fritt åka till de ockuperade Norge och Danmark och där — mitt under krig och ockupation — sammanträffa med grannfolkens bödlar och landsförrädare. Kammarens ledamöter kanske minnas, att en viss herr Malte Welin på sin tid i Sverige förberedde en direkt och officiell quislingbyrå. När han fräntogs sitt pass av K. B. i Göteborg, korrigerades detta av regeringen, så att han fick passet tillbaka för en tid. Den svenska flatheten har onekligen varit mycket stor. Vi ha i dagarna erinrats om den på ett ganska beklämande sätt. Även om det är bättre nu, har det ju ännu efter kriget förekommit, att svenska nazister hjälpt över norska quislingar och dolt dem här. Det har beivrats, när man har kommit på det. Men annars har inget åtgjorts, fast nazirörelsen visst inte har upphört.

Nu tror jag, att förklaringen till flatheten mot nazisterna ännu i dag i demokratiens Sverige ligger i en principell syn på demokratin. Det framgår ganska tydligt, att fastän nürnbergprocessen har visat upp för hela världen, att nazismen är en kriminell sammansvärjning, och man jorden runt är inställd på utrotning av den, så betraktar man på ledande håll i vårt land nazismen som en politisk åsiktsriktning bland andra, en politisk riktning som har rätt att leva och verka så länge det inte klart överträder lagens gränser.

För att inte nödgas behålla en eventuellt falsk uppfattning vore jag tacksam att av statsministern få veta, om han anser nazismen som en politisk åsiktsriktning bland andra eller som — vad jag i likhet med mänskligheten i stort anser — en kriminell internationell sammansvärjning. Om den räknas som en politisk åsiktsriktning, varför tillsätter regeringen då en bedömningsnämnd för att bedöma lojaliteten hos befattningshavare, som misstänkts ha förbindelser med nazismen — och enbart med den? Tyvärr har den officiella oklarheten här komplicerat nämndens arbete, och den har i första lämpliga fall funnit det nödvändigt att som i viss mån ursäktande bakgrund till nazisympatierna påpeka, att nazismen alltid har varit en legal, fullt tillåten rörelse i vårt land.

Tilläggs kan, att eklelesiastikministern i går här i kammaren på tal om säkerhetstjänstens ombildning yttrade ungefär som så, att det finns väl ingen här i riksdagen som anser, att vi inte behöva ha någon efterföljare till säkerhetstjänsten speciellt med hänsyn till utlandet för att Sverige inte skall bli en nazicentral.

Jag är alltså tacksam för en upplysning från statsministerns sida, om han anser att nazismen är en politisk åsiktsriktning bland andra, som bör tillåtas så länge den inte överskrider lagens gränser, eller ej.

Även om han nu så anser — och Sveriges officiella politik är sådan ännu i dag — så finns det emellertid ändå ett par saker man, utan att direkt kriminalisera rörelsen, kan göra. Man kan för det första mycket väl helt vägra alla som nazister kända svenska medborgare pass, inte bara dem man misstänker för »illegalt» arbete. Redan hänsynen till våra grannfolk är nog motivering för en sådan åtgärd. En medlem i ett naziparti är dessutom som sådan en demo-

Om åtgärder mot de svenska nazisternas verksamhet. (Forts.)
 kratiens dödsfiende och en potentiell landsförrädare. Och varje nazist som sådan ger oss dåligt rykte i utlandet.

För det andra borde man kunna göra en grundlig razzia i alla nazistnästen. Om en svensk medborgare kan misstänkas för att ha haft förbindelse med en vanlig kriminell liga i utlandet, vidtar man utan tvekan åtgärder mot honom, undersökning, förhör och eventuellt åtal. Nu ha kända svenska nazister haft klart dokumenterad och organisatorisk förbindelse med i utlandet dömda kriminella ligor. Man väntar få belägg från Nürnberg, och regeringen har låtit efterforska sådana. Det är bra. Men den kan gott börja i andra ändan också. Det finns i den svenska nazipressen nog med uppgifter om sambandet, på konferenser och dylikt, mellan svenska nazister och utländska. Vill man inte förbjuda nazisterna, kan man åtminstone behandla dem som smittoförare och isolera dem.

Jag är alltså tacksam för en principiell förklaring från statsministern och slutar med att instämma i ett uttalande han själv har gjort i sin bok Demokrati 1935: »Det är bättre att i tid slå till än vänta till dess faran är överhängande. — De som operera mot demokratiens fredliga ordning ha sig själva att skylla, om de för hårt fresta den demokratiska styrelsens tålmod. — Demokratiens svaghet är, att den icke är tillräckligt stark.»

Jag tror inte någon inbillar sig, att faran från nazismen är förbi ännu.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag förstår inte riktigt syftet med herr Nermans anhållan till mig att göra en särskild betygssättning av vissa organisationer i vårt land. Min personliga uppfattning om nazismen såsom en skadlig företeelse kan ingen vara okunnig om. Men det är ett faktum, att vi här i landet icke velat vidtaga åtgärder för att undertrycka vissa partibildningar. Vi hade ju på sin tid ganska livliga diskussioner om huruvida man skulle vidtaga särskilda lagstiftningsåtgärder mot ytterlighetspartierna. Det var då inte bara fråga om nazisterna, utan också om andra ytterlighetsriktningar, och vi kommo till sist till det resultatet, att det knappast var förenligt med vår allmänna syn på hur man skulle möta vissa företeelser att göra sådana undantagslagar. Det är ju också karakteristiskt, att när herr Nerman nu diskuterar åtgärderna mot nazistiska organisationer — det finns ju sådana av olika kulörer — ifrågasätter han inte, att man skall genom lag förbjuda bildande av dylika organisationer. Det är väl en kvarleva av hans kärlek till friheten som gör att han inte ens mot organisationer, vilka han betraktar såsom pestsmittade i politiskt avseende, vill rekommendera rigorösa åtgärder.

Eftersom jag tidigare varit med om allvarliga överläggningar om ett inskrifande i detta fall på lagstiftningens väg, kan jag naturligtvis inte utan vidare avvisa den utvägen. Men mitt förstånd säger mig, att det är en utväg, som icke leder till det önskade resultatet. Det är nämligen min övertygelse, att det är bättre att företeelser av denna art ha möjlighet att visa sig i dagsljuset än att man driver dem under jorden, ty ingen inbillar sig väl att vi, därest statsmakterna skulle lagstifta på detta område, därmed göra slut på det nazistiska tänkandet eller kunna hindra personer med nazistiskt tänkande att träffas och att säkerligen också i viss mån operera tillsammans. Jag tror att det är en riktig uppfattning, att det är bättre att kunna hålla ögonen på dem i det offentliga än att driva dem till en underjordisk verksamhet, vilket ju skulle nödvändiggöra säkerligen mycket omfattande övervakningsåtgärder från det allmännas sida, åtgärder av den art som under krigsåren blevo starkt kritiserade, åtgärder som man tämligen allmänt önskat skulle kunna avvecklas efter kriget — en önskan som ju senast fick uttryck här i riksdagen, när man fattade beslut

Om åtgärder mot de svenska nazisternas verksamhet. (Forts.)

om en begränsning av den organisation, som regeringen föreslagit just för dylik övervakning. Vad man bör kunna lita till i detta fall som i andra är att man på den allmänna upplysningens väg söker förhindra att denna smitta på ett otrevligt sätt sprider ut sig, och har man denna uppfattning återstår ju bara att avgöra, hur man skall behandla dessa människor, när de göra någonting som strider mot svensk lag. Det räcker ju inte med ett allmänt omdöme att en människa är kriminell. Vi ha en mycket omfattande lagstiftning, som anger brottstyper, och vi ha att hålla oss till denna lagstiftning, såvida vi inte vilja — och då är man tillbaka till diskussionen om en särskild förbuds-lagstiftning — i våra strafflagar införa bestämmelser som göra det kriminellt att tänka nazistiskt.

Det skulle ta alltför lång tid att gå in på en mera utförlig diskussion på denna punkt, men jag tror inte det är oriktigt att säga, att det även inom de kretsar, som man här betecknar med ett gemensamt ord såsom nazister, finns folk av olika kaliber. Jag tror inte att man ens kan drista sig till att säga, att varenda en som t. ex. har misstroende till demokratiens förmåga eller som opponerar mot den s. k. penningplutokratien därmed utan vidare har inrangerat sig bland kriminella element. Den propaganda dessa personer bedriva kan vara sådan, att man med kraft bör gå emot den, men jag föreställer mig, att vi ha tillräckliga resurser därför utan att behöva tillgripa rigorösa åtgärder.

Det enda herr Nerman här rekommenderat är en skärpning, när det gäller utfärdandet av pass. Jag har för min del ingenting att invända mot att passmyndigheterna äro mycket rigorösa på detta område, men jag skulle tro att de icke i samtliga fall, och kanske inte ens i de flesta fall, kunna konstatera att vederbörande sökande är nationalsocialist. Vi skulle således alltjämt riskera att det ändå utfärdades pass för personer med nazistisk åskådning. Det förefaller mig emellertid som man i de länder, som känna sig besvärade, får uppbjuda sina krafter för att förhindra ovälkomna besökare, liksom vi göra. Från dansk sida, från norsk sida, kan man inte förhindra, att det kommer quislingar över till vårt land. Vi fatta det som vår uppgift att ta hand om dem och skicka dem tillbaka. Det är ju naturligt att man gör detsamma i våra grannländer.

Herr Nerman sade att det inte finns något land mer än Sverige, där nazisterna kunna operera ostört. Jag är inte säker på att han har rätt. Vi ha haft anledning att göra vissa undersökningar, och ha därvid funnit, att man i länder jämförliga med Sverige icke skridit till förbuds-lagstiftning på detta område, utan de bestämmelser, man där har, äro av samma art som våra, innebärande alltså att personer av denna kategori straffas, när de begå lagstridiga eller illojala handlingar, men jag vet inte att det finns såsom en regel i dessa länder något förbud för personer med nazistisk åskådning att sluta sig samman. Men detta är ju ett spörsmål som man kan ta upp, och jag skulle tro att om vi ta oss en ordentlig diskussion på denna punkt komma vi med all vår berättigade harm över nazisterna ändå till sist till den uppfattningen, att deras ställning i Sverige inte motiverar ett sådant våldförande av de allmänna principer, som äro fastslagna i våra grundlagar, som en förbuds-lagstiftning skulle vara. Jag konstaterar också att herr Nerman undvek att göra någon framstöt i detta avseende.

Herr Branting: Herr talman! Om jag förstod herr statsministerns svar rätt, så förhåller det sig på det sättet, att de olika länsstyrelserna tillämpa skiftande praxis i fråga om utfärdande av pass. Detta förefaller mig knappast riktigt tillfredsställande. Här finnes dock en gemensam lagregel att följa. Enligt passkungörelsen skall pass för utlandsresor icke utfärdas, om passmyndigheten

Om åtgärder mot de svenska nazisternas verksamhet. (Forts.)
 har kännedom om eller skäligen anledning antaga, att sökanden står i sådan förbindelse med utlandet som är skadlig för svenska statens intressen.

Detta är en ganska intressant kautschukparagraf. När den tillskapades — alltså år 1940, under Hitlers glanstid, då det var natt klockan 12 på dagen — uppfattades nog denna nya bestämmelse på vänsterhåll såsom en rätt otrevlig, reaktionär nyhet. Medan man förut hade varit van vid att kunna röra sig tämligen fritt i världen, kände man sig nu plötsligt förvandlad till en potentiell fånge i eget land. Man fick lov att gå till polisen och låta den avgöra, om man hade tillräckliga skäl för att resa utomlands! Jag vill också minnas, att det på den tiden förekom en del anmärkningsvärda fall av passvägran gentemot vänsterfolk.

Nu är ju läget annorlunda. Det förefaller mig, som om herr Nerman i alla fall har rört vid en betydelsfull fråga. Så som världen i dag ser ut, måste man onekligen ställa sig den frågan, om det kan vara så lyckligt ur de svenska intressenas synpunkt, att våra nazister fara fritt omkring i utlandet och väcka ond blod och mer eller mindre skada vårt nationella anseende. Jag är för min del principiellt emot passrestriktioner. Jag håller på rörelsefriheten, ty jag har gamla sympatier för en sådan ordning. Men när nu situationen blivit den, att nazismen är kriminaliserad i en rad demokratiska länder och nazisterna — med all rätt — betraktas såsom före detta landsförrädare, bör man kanske från svensk sida visa en smula återhållsamhet i att tillämpa demokratin på det sättet, att vi ge våra nazister fria händer och full rörelsefrihet så länge de inte direkt övertrada den svenska lagen.

Jag vet inte, om herr statsministerns svar på herr Nermans fråga angående nazismen såsom en åsikt som alla andra var alldeles klart. Det kanske svaret var, men mig förefaller det, som om statsministern mera talade om spörsmålet, huruvida en undantagslagstiftning skall förekomma eller icke. Jag vill i varje fall deklarerera, att jag för min del inte kan tillägna mig den toleranta synpunkten, att nazismen skall betraktas såsom en åsikt jämförbar med alla andra. Å andra sidan är jag inte heller anhängare av någon undantagslagstiftning.

Men det må nu vara hur som helst med det spörsmålet. Såsom läget nu är i världen och speciellt i Norge, undrar jag om det ändå inte ur svensk synpunkt är bäst, att vi tills vidare hålla våra nazister kvar här hemma. I varje fall synes det mig egendomligt, om man tillämpar en skiftande praxis i spörsmål angående vad som är skadligt för svenska statsintressen.

Herr Nerman: Herr talman! När statsministern påpekar, att jag inte har begärt någon lagstiftning om kriminalisering av naziströrelsen, så är det riktigt, och det är delvis av samma skäl som statsministern själv anför. Det tål att tänka på, den saken är klar.

Men jag har i stället påpekat, att det finns ett par andra möjligheter. Det ena vore en allmän passvägran, och tanken därpå tycks inte vara alldeles främmande för statsministern. Jag begärde ju inte, att man skall känna till alla, som äro nazister; det kan ingen begära. Men de, som äro kända såsom nazister — och jag tror mig veta, att polisen lyckligtvis har rätt bra reda på dem — böra hindras, vare sig de äro framträdande eller icke.

Den andra möjligheten är, som sagt, att man grundligt går igenom sällskapet och börjar i den ändan, att man undersöker samvaron och samspelet med krigsförbrytarna, medan man väntar på att få saken upplärd från andra ändan nere i Nürnberg. Detta är ett minimiprogram.

Till sist beklagar jag, att jag inte har fått ett direkt svar på frågan, om statsministern betraktar nazismen såsom en politisk åsiktsriktning bland

Om åtgärder mot de svenska nazisternas verksamhet. (Forts.)

andra, som skall få leva sitt fria liv, tills den kolliderar med lagen. Om han inte gör det, varför tillsätter man då en bedömningsnämnd för att undersöka lojaliteten i fråga om nazismen, och enbart i fråga om den, icke i fråga om andra riktningar? Det finns ju sympatisörer till Tyskland, det fanns sympatisörer till Ryssland och till England; det fanns sympatisörer åt olika håll.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag försökte så tydligt som möjligt uttrycka min åsikt om nazismen såsom en fördärlig företeelse. Men när herr Nerman ställer frågan, om man skall behandla den såsom en åsiktsriktning som andra, hänvisar jag till våra lagar. Jag kunde också hänvisa till att en medborgare med nazistisk åskådning är oförhindrad att delta i våra allmänna val.

Men den omständigheten, att på det viset även människor med en nazistisk åskådning åtnjuta politiska rättigheter, behöver ju inte betyda, att man anser människor med den åskådningen lämpliga för allmänna förtroendeuppdrag, och det är därför vi ha tillsatt en särskild nämnd, som skall pröva, om det är lämpligt att en person, som haft förbindelser med nazistiska organisationer, har ett allmänt förtroendeuppdrag. Den nämnden har ju inte till uppgift att i allmänhet granska, vilka som äro nazister eller ej, utan uppgiften gäller just de allmänna förtroendeuppdragen eller anställningen i allmän tjänst. Och jag tror nog att herr Nerman skall kunna medge, att det är en stor skillnad mellan att utan vidare säga, att nazismen är en kriminell företeelse, och att säga, att den är så skadlig, att man bör särskilt övervaka den.

Herr Nerman befinner sig ju i ett dilemma. Konsekvensen av att man be-tecknar en åskådning såsom kriminell borde vara ett krav på att den skulle lagligen kriminaliseras.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **Vougt**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Holmbäcks interpellation angående rätt för militär personal att till Kungl. Maj:t framföra förslag m. m., och nu yttrade: Herr talman! I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Holmbäck, i anknnytning till en under beredskapen inträffad händelse, till mig riktat följande fråga:

»Gälla fortfarande stadganden som förbjuda militär personal att direkt till Kungl. Maj:t resp. till departementschefen inberätta iakttagelser de gjort i tjänsten och framföra förslag i anledning därav, och ämnar herr statsrådet i så fall vidtaga anordningar för att få dem upphävida?»

Härtill kan sägas att militär personal självfallet är oförhindrad att i tjänsteständanden vända sig till Kungl. Maj:t eller till chefen för försvarsdepartementet men att i tjänstereglementet för krigsmakten är stadgat, att dylika meddelanden som regel skola sändas i s. k. tjänsteväg.

Bestämmelserna innehålla, i den mån de här äro av intresse, i huvudsak följande.

Tjänstemeddelande skall, där icke annat är särskilt stadgat, befordras i vanlig tjänsteväg från vederbörande högre chef (myndighet) genom samtliga mellanvarande instanser till vederbörande lägre chef (myndighet) samt i motsatt ordning från den sistnämnde. — Tjänstemeddelande till civil myndighet expedieras genom högre militär myndighet om ärendets natur så kräver. — Utan hinder av dessa bestämmelser får avvikelser från vanlig tjänsteväg äga rum i trängande fall. Chef, som förbigåtts vid befordran av tjänstemeddelande till högre

Ang. rätt för militär personal att till Kungl. Maj:t framföra förslag m. m.

Ang. rätt för militär personal att till Kungl. Maj:t framföra förslag m. m.
(Forts.)

chef eller av skriftligt tjänstemeddelande till lägre chef skall dock underrättas därom av den, som föranlett avvikelser. — Till högre chef (myndighet) ställt tjänstemeddelande rörande ärende som otvetydigt kan avgöras av lägre instans, till vilken det i tjänsteväg inkommit, skall avgöras av den lägre instansen. Dock skall tjänstemeddelande, som ställts till Konungen och som innehåller framställning i ärende som av chef tidigare avgjorts, alltid vidarebefordras. — Tjänstemeddelande rörande ärende, som otvetydigt kräver yttrande av annan än den genom vilken det i vanlig tjänsteväg skall insändas, befordras genom den som sålunda bör yttra sig.

Genom föreskriften att tjänstemeddelande skall passera mellanliggande instanser vinnes fördelen att det blir möjligt för en lägre instans att, så snart den fått del av meddelandet, utan att avvakta order från högre ort vidta åtgärder som meddelandet kan ge anledning till och som vederbörande har befogenhet att genomföra, något som är av betydelse särskilt under fältförhållanden. Men vidare kunna remisser undvikas genom att yttranden avges av mellanliggande instanser under skrivelsens gång. Härigenom sparas tid, och skrivelsen kommer fram i utrett skick.

Om sålunda goda skäl finnas för bestämmelserna om anlåtande av tjänsteväg vid framställning i tjänsten till högre myndighet är det å andra sidan uppenbart, att dessa ordningsföreskrifter icke böra få en alltför rigorös tillämpning. I många fall torde det sålunda vara svårt att avgöra om ett meddelande skall betecknas som tjänstemeddelande, å vilket bestämmelserna ju skola tillämpas, eller om det är av sådan allmän eller personlig art att det icke behöver lämnas i tjänsteväg. Åtskilliga skrivelser sändas också direkt till Kungl. Maj:t eller försvarsministern.

Det är givetvis icke tillåtet att hindra en skrivelse, i vilken önskemål framförs till Kungl. Maj:t, att nå fram. Att tjänsteväg användes får alltså icke medföra, att misshagliga iakttagelser eller meddelanden ej vidarebefordras. Det kan emellertid ifrågasättas om icke detta förhållande bör tydligare än nu är fallet komma till uttryck i bestämmelserna. I samband med genomförandet av nya straffrättsliga bestämmelser för krigsmakten, vilken lagstiftning torde komma att i avsevärd grad inverka på tjänstereglementets utformning, torde en översyn av hithörande bestämmelser vara påkallad.

Härmed torde interpellantens fråga få anses besvarad.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag får till herr statsrådet framföra min tacksamhet för svaret på interpellationen.

Utgångspunkten för denna har jag rätt utförligt angivit till kammarens protokoll den 2 april 1946, och de fakta, jag där omnämnt, ha sedermera diskuterats i pressen. Då det emellertid hunnit förflyta åtskillig tid sedan interpellationen gjordes, skall jag tillåta mig att erinra om det väsentliga av de fakta, som lågo bakom densamma.

Den 1 april 1941 insände en till värländska gränsen kommenderad bataljonschef, som tidigare varit aktiv officer och nu var officer i reserven och industriman, ett handbrev till dåvarande chefen för försvarsdepartementet. Tillsammans med fyra andra officerare hade brevskrivaren, efter vad som upplyses i brevet, gått igenom försvarsanläggningarna vid det avsnitt av gränsen, till vilket han var kommenderad, och samtliga de fem officerarna hade funnit läget på den fasta punkten felaktigt. Omkring en halv miljon kronor vore felinvesterade penningar. Efter att ha omtalat, att han föregående sommar iakttagit dyrbara felplacerade anläggningar å annan ort, föreslog brevskrivaren, att en eller

Ang. rätt för militär personal att till Kungl. Maj:t framföra förslag m. m.

(Forts.)

flera kommissioner av officerare från olika vapenslag finge göra en snabbrevision av anläggningarna efter gränsen.

Den 13 april 1941 — alltså två veckor senare — hölls förhör vid bataljonens stab med brevskrivaren. En anmälan från armékåren upplästes, av vilken inhämtades att han avlåtit en skrivelse till chefen för försvarsdepartementet utan att iakttaga stadgad tjänsteväg och därigenom gjort sig skyldig till oförstånd i fullgörande av tjänsteplikt. Sedan den tilltalades, d. v. s. brevskrivarens, levnadsomständigheter genomgåts, försvarade denne sin åtgärd. Han ansåg, att de i skrivelsen nämnda förhållandena vore så uppseendeväckande, att de snarast borde komma till statsrådets kännedom, att han hade fullt klart för sig att han gått utanför den militära tjänstevägen, att han icke gjort detta i oförstånd utan med rent uppsåt, att han såsom medborgare kunde vända sig till statsrådet direkt o. s. v. Jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten ålades därefter brevskrivaren att för oskicklighet i fullgörande av tjänsteplikt undergå disciplinstraff utan bevakning i fyra dagar, varvid skulle antecknas att straffet ådömts i fält.

Jag kanske här kan få anmärka, att det icke i protokollet angives, att tonen i brevet skulle på något sätt vara inkorrekt. Detta är heller icke fallet. Jag har läst brevet, och detta innehåller en fullt saklig framställning av de förhållanden, som brevskrivaren behandlar. Jag förmodar, att även herr statsrådet läst brevet och att han i detta hänseende icke har annan uppfattning än jag.

Jag fick reda på dessa förhållanden för några månader sedan, och såsom jag sagt i interpellationen föreföll det mig anmärkningsvärt att en svensk officer kunde bli ådömd straff för att direkt till försvarsministern ha insänt en skrivelse rörande militära förhållanden. Det kanske vore riktigare att säga, att det föreföll mig fullständigt absurt. Varje svensk man bör hava rätt att under Kungl. Maj:ts skärskådan bringa de missförhållanden han iakttagit och de förslag han vill väcka och göra direkt. Om man skulle förbjuda en svensk statstjänsteman att vända sig direkt till Kungl. Maj:t och i stället anvisa honom att som enda väg vända sig till sina närmaste överordnade, skulle man kunna skydda missförhållanden och stäcka initiativkraften. Med utgångspunkt från denna uppfattning gjorde jag min interpellation, huruvida fortfarande gälla stadganden, som förbjöde militär personal att till Kungl. Maj:t respektive departementschefen inberätta de iakttagelser de gjort i tjänsten och framföra förslag i anledning därav, samt huruvida herr statsrådet i så fall ämnade vidtaga åtgärder för att få dem upphävida.

Av herr statsrådets svar anser jag mig till en början kunna utläsa, att de bestämmelser alltjämt äro i kraft, vilka gällde år 1941. Hade någon ändring vidtagits, skulle givetvis herr statsrådet hava anmärkt detta i sitt svar på interpellationen.

Herr statsrådet säger till en början i sitt svar, att genom att ett tjänstemeddelande skall passera mellanliggande instans, vissa fördelar vinnas. Så mycket är naturligen utan vidare klart, att vissa fördelar vinnas genom att ett tjänstemeddelande *passerar* mellanliggande instans. Det sker ständigt i förvaltningen, att en skrivelse till en överordnad myndighet inlämnas till en underordnad myndighet för att denna genast skall kunna ge sitt omdöme i den fråga, som beröres i skrivelsen. Men den fråga det här gäller är, om det skall vara förenat med *straffansvar* att tillämpa ett annat förfaringssätt. Det är därom interpellationen rör sig, och — om herr statsrådet tillåter mig att säga det direkt och utan omsvep — på den frågan kan jag icke se att herr statsrådet lämnat något svar. Jag hade hoppats, att herr statsrådet skulle lämna ett klart besked om att det icke bör vara förbundet med straffansvar.

Ang. rätt för militär personal att till Kungl. Maj:t framföra förslag m. m.
(Forts.)

Om jag behandlar herr statsrådets svar på interpellationen ur synpunkten av de nu gällande bestämmelserna, har jag fått den uppfattningen, att herr statsrådets ståndpunkt är följande. Man har en regel, att tjänstemeddelanden skola inlämnas till vederbörande lägre myndighet, även om de äro avsedda för Kungl. Maj:t, vid äventyr av straffansvar, om vederbörande begagna en annan väg. Denna regel skall man emellertid enligt statsrådets mening icke tillämpa alltför rigoröst. Bl. a. skall man tolka begreppet tjänstemeddelande snävt. Bakom herr statsrådets uttalande på denna punkt ligger måhända, att herr statsrådet — om han haft att handlägga det förfarande, varigenom förevarande officer dömdes till straff — skulle dömt på ett annat sätt och alltså frikämt. Men även med herr statsrådets tolkning äro de nuvarande bestämmelserna olämpliga. Det kommer då att bero på ett subjektivt avgörande i varje särskilt fall, om straff skall ådömas eller icke. Men vad man vill ha är klara regler. Den enskilde skall veta, vad han har eller icke har möjlighet att göra. Man bör icke ha regler, som göra att en försvarsledning skall ha möjlighet att förordna om åtal i ett fall som det föreliggande.

I själva verket torde de nuvarande reglerna vara ohållbara. Medan den omständigheten, att man väl icke kan hindra en officer, underofficer eller vilken som helst menig att vända sig till militieombudsmannen direkt — eller finns det i själva verket förbud även för detta? — visar, att man icke bör kunna hindra honom att vända sig direkt till Kungl. Maj:t. De nuvarande reglerna böra alltså upphävas, och detta bör ske snarast möjligt. Jag är givetvis tacksam för att herr statsrådet vill ändra de nuvarande bestämmelserna så att de tydligt utsäga, att en skrivelse till Kungl. Maj:t icke får hindras av lägre myndigheter. Men detta är icke tillräckligt. De nuvarande bestämmelserna böra upphävas och ersättas med stadganden, som överlåta åt den enskildes omdöme, vilken väg en skrivelse till Kungl. Maj:t skall insändas, bestämmelser alltså, som göra det till en ordningssak, om skrivelsen skall insändas den ena eller andra vägen utan att det är förbundet med straff, om en skrivelse insändes direkt. Därmed är givetvis ej sagt, att det icke kan vara ett tjänstefel att icke även till närmaste myndighet i ett brådskande fall rapportera en iakttagelse. Dessa förändringar i de gällande bestämmelserna böra ske utau att man inväntar den nya militära strafflagstiftningen, som kan dröja. Denna sak borde kunna handläggas omedelbart.

Jag tillåter mig att avslutningsvis beröra ytterligare två förhållanden.

Det finnes mycket som talar för att de iakttagelser och anmärkningar, som brevskrivaren framförde i sitt brev till försvarsministern, voro alldeles riktiga och att alltså felinvesteringar i mycket betydande omfattning ägde rum vid vår västgräns. Därom är kanske icke så mycket att säga. Förhållandena voro givetvis sådana, att även mycket stora misstag kunde begås utan att de därför böra föranleda klander efteråt. Men allmänheten bör få reda på, vad som gjordes bra och vad som gjordes dåligt, d. v. s. huru försvarsmiljonerna verkligen användes, och därvid även om man vidhöll ett system som redan kunde visas vara felaktigt. Även för den framtida behandlingen av försvarsfrågor är detta önskligt. Vad jag tycker är mest uppseendeväckande i denna affär är nämligen icke att brevskrivaren dömdes. Den, som dömde, hade att tillämpa givna bestämmelser. Vad jag tycker är mest uppseendeväckande är att brevskrivaren ställdes till åtal. Bakom detta kan ligga att *någon* ville tysta kritik. Vem var det som tog initiativet till åtalet?

Det andra förhållandet, som jag till slut vill beröra, är följande. Brevskrivaren avlägsnades omkring årsskiftet 1942—1943 från sitt befäl, bl. a. på grund av kritisk och negativ inställning till av högre chefer meddelade anvisningar.

Ang. rätt för militär personal att till Kungl. Maj:t framföra förslag m. m.

(Forts.)

Han avlägsnades alltså på grund av en subjektiv värdering. Jag kan givetvis icke ha något omdöme om dess berättigande; det fordrar ju kännedom om förhållandena i det särskilda fallet. Men att han ställts under åtal blott för att han skrivit ett brev direkt till försvarsministern med kritik av vissa förhållanden gör — särskilt om denna kritik varit berättigad — att jag med en betydande misstro ser på det omdöme, genom vilket han avlägsnades från sin befattning. Jag tror för min del, att herr statsrådet borde försöka få till stånd en omprövning av denna sak.

Herr statsrådet **Vougt**: Herr talman! Som interpellanten redan anfört gäller det konkreta fall, som givit upphov till det missförhållande, som interpellanten påtalat, våra befästningar vid västra gränsen åren 1940 och 1941. Det rör faktiskt förhållanden, som det, trots att kriget är slut, ännu inte är lämpligt att behandla inför offentligheten.

Interpellanten har i sin interpellation själv sagt följande: »Att i detta sammanhang i allmänhet gå in på de förhållanden, som i det föregående angivits, kan icke ifrågakomma.» Detta har för mig varit en vink, att interpellanten inte önskar att vi heller i dag skulle ta upp någon diskussion om de detaljer, som påtalades av den ifrågavarande officeren i hans skrift till försvarsministern.

Jag vill emellertid nämna, att den anmälan, som gjordes av officeren i fråga, föranledde en synnerligen omständlig undersökning av befästningarnas läge och av dispositionerna på det avsnitt, där han var placerad, en undersökning, som naturligtvis blev extra omständlig och noggrann på grund av den uppmärksamhet som efter hans anmälan kom att från allra högsta ort visas denna sak. Det befanns senare, att officeren i fråga delvis hade missförstått saken.

I korthet angivet var det så, att på det avsnitt, där han kritiserat befästningsanläggningarna, fanns det dels sådana befästningar, som man tänkt sig att använda vid en endast ganska ringa bemanning, och dels i anslutning här till också utbyggt ett system av bunkrar och andra befästningsanläggningar, som skulle kunna bemannas med mera folk, om läget vore sådant, att en sådan bemanning skulle komma att ske. Det är detta förhållande mellan de befästningar, som omedelbart skulle användas, och de, som skulle så att säga hållas mera i reserv, som han inte förstätt. I fall jag studerat papperen rätt, har uppenbarligen den omständigheten, att han inte hos sina närmaste chefer informerat sig om denna planläggning av befästningssystemet, medverkat till den krigsrätt, som anordnades mot honom.

Jag kan givetvis inte här uttala mig om den dom, som fälldes. Jag vill emellertid med några ord försöka klarlägga den nyansskillnad, som jag alltjämt tror föreligger mellan den ärade interpellanten och mig själv i denna fråga.

Jag tror inte att det är något större problem, som rullats upp genom denna dom i Värmland år 1941. Jag får dagligen massor av brev. Jag avgör ingalunda, om de äro av personlig natur eller om de äro tjänstemeddelanden, jag läser dem och delar ut dem så att de komma till snabbast möjliga behandling, och jag tror inte, att det skulle falla någon av oss i försvarsdepartementet in att betrakta den omständigheten att en skrivelse kommer förbi tjänstevägen såsom ägnad att föranleda något åtal, om inga särskilda omständigheter äro förknippade med förhållandet. Jag tror att det i detta fall har varit andra omständigheter i samband med officerens i fråga handlingssätt, som föranlett att han ställts inför krigsrätt. Som jag redogjort för i svaret på interpellationen, anser man, att det är mest praktiskt att i tjänstereglementet stadgas att skrivelser skola i allmänhet gå tjänstevägen. Om så icke skedde skulle alla

Ang. rätt för militär personal att till Kungl. Maj:t framföra förslag m. m.
(Forts.)

framställningar först gå till försvarsdepartementet för att sedan skickas ut igen, i första hand närmast till instansen över den som gjort framställningen. För att undvika denna onödiga omgång stadgar man alltså, att skrivelser skola i regel gå tjänstevägen, och jag föreställer mig att det är av praktiska skäl. Dessa kanske framträda starkast i det militära, därför att man där på goda grunder anser det vara bråttom med handläggningen av ärenden. Såsom det sagts i interpellationssvaret måste en av förklaringarna till att denna ordning blivit införd vara, att man anser det lämpligt att den instans, som ligger närmast över den, som gjort framställningen, kan ingripa med att rätta de missförhållanden, som eventuellt påtalas.

Jag tror att interpellanten helt går med på att detta är praktiskt riktigt, men han finner det å andra sidan otillbörligt, att en person kan tilldelas straff för att han gått förbi tjänstevägen, och interpellanten ber mig att undanröja de bestämmelser, som ha kunnat möjliggöra detta straff.

Jag måste säga, att jag inte kan ta på mitt ansvar att förorda ett upphävande av tjänstereglementets allmänna stadgande att man skall gå tjänstevägen. Men jag vill tillfoga, att det inte finns något särskilt straffansvar stadgat för den, som inte går tjänstevägen, och det är därför jag säger, att frågan egentligen gäller, om man tillämpar detta med förstånd eller tillämpar det på ett alltför rigoröst sätt. Skulle det tillämpas alltför rigoröst, så skulle detta nog snart leda till ganska mycket trassel, och därför försöka vi att låta dessa saker och ting handläggas på ur praktisk synpunkt bästa möjliga sätt. Jag tycker att det är litet svårt att se, hur man skall kunna vidmakthålla tjänstevägen som regel utan att samtidigt tänka sig möjligheten att i något extremt fall någon kan komma att ställas till ansvar för att han gått förbi tjänstevägen. Jag är inte jurist, men kanske den ärade interpellanten kan hjälpa mig att komma förbi den möjligheten. Vill man inte som allmän praxis uppge tjänstevägen — och det tror jag inte man bör göra — har man svårt att komma förbi risken att någon kan få ett straff.

Detta problem har väl haft större räckvidd under beredskapen; för närvarande är jag inte medveten om att det är något problem av större betydelse. Men såsom jag har anført i mitt interpellationssvar, tycker jag det är rimligt att saken tas upp till bedömande i samband med prövningen av de straffrättsregler för krigsmakten, som också komma att påverka tjänstereglementet.

Herr Wagnsson: Herr talman! Då jag hade tillfälle att redan för flera år sedan taga del av de inlagor, som beröra bestraffningen av ifrågavarande officer, vill jag begagna tillfället att säga ett par ord. Jag gör detta så mycket hellre, som jag sedan ett tiotal år tillbaka känner den person, som det gäller, har samarbetat med honom och lärt känna honom såsom en samvetsgrann och vederhäftig man.

Om nuvarande bestämmelser äro sådana som här ha sagts, synes det vara mindre uppseendeväckande, att vederbörande bestraffats för att han vänt sig direkt till försvarsministern i stället för att han hade gått tjänstevägen. Försvarsministern har ju både i sitt interpellationssvar och i det anförande, han nu senast höll, ställt i utsikt en översyn av dessa bestämmelser, så att en alltför rigorös tillämpning icke skulle kunna ske. Jag tror liksom försvarsministern, att det är önskvärt, att man fortfarande som praxis behåller anordningen med skrivelser tjänstevägen. Däremot synes det mig rätt orimligt, om i exceptionella fall, då ett särskilt snabbt handlande kan vara erforderligt, den bestraffas, som använder ett annat tillvägagångssätt.

Vad som emellertid i denna affär synes mig vida allvarligare än de fyra

Ang. rätt för militär personal att till Kungl. Maj:t framföra förslag m. m.
(Forts.)

dagars arrest utan bevakning, som blev det straff denne officer fick, är att han sedermera försattes ur funktion. Om detta nu har skett därför att han påvisade vissa fel i befästningarna, är det en vida allvarligare sak. Jag erinrar om vad kammarens ledamöter lätt kunna dra sig till minnes, att riksdagen på grund av anslagsöverskridanden för befästningsarbeten nödgades votera ett par tiotal miljoner kronor i tilläggsanslag. Liksom herr Holmbäck vill jag säga, att det vid denna tidpunkt hade varit ansvarslöst att framföra någon kritik eller att särskilt understryka detta förhållande; det hade ju fäst våra eventuella fienders uppmärksamhet på brister i vår försvarsberedskap och det låg i allas intresse att den saken passerade så tyst som möjligt. Men om det resulterar i att personer, som uppmärksammat felkonstruktionerna och som fäst vederbörandes uppmärksamhet härpå, bli föremål för bestraffning — jag tänker då inte på vaktarresten, herr statsråd, utan jag tänker på vederbörandes försättande ur funktion — är det efter mitt förmenande en vida allvarligare sak.

Herr statsrådet gör gällande, att det skulle föreligga ett missförstånd från vederbörande officers sida. Jag kan inte uttala mig om denna punkt; jag saknar förutsättningar att bedöma den. Men det kan säkert prövas av sakkunnigare instans. Jag fäster dock herr statsrådets uppmärksamhet på att de synpunkter, som lågo till grund för framställningen, publicerades i Ny militär tidskrift, som ju inte brukar vara känd för ovederhäftighet, och väckte en viss uppmärksamhet.

Jag har med mitt anförande bara avsett att till herr statsrådet rikta en varm vädjan att han ägnar denna fråga ytterligare någon uppmärksamhet och att en rättelse sker, om det vid en fortsatt undersökning visar sig, att man här har velat klämma efter en person, därför att han lämnat uppgifter, som icke varit välkomna för dem, vilka närmast varit ansvariga för rådande missförhållanden, eller om med andra ord vederbörande officers försättande ur funktion hade något samband med hans anmälan till försvarsministern och med den något år senare gjorda anmälan till statens krisrevision, att befästningarna icke fullföljts på det planmässiga sätt, som bort ske, och med iakttagande av de bestämmelser, som finnas i gällande reglemente.

Häri instämde herr *Pauli*.

Herr statsrådet **Vougt**: Herr talman! Jag skall givetvis icke undandraga mig den prövning, som kan föranledas av någon framställning i saken. Jag skall bara säga, att det hade varit lättare att på dåvarande stadium få denna sak utförligare belyst, därest vederbörande officer hade överklagat den dom han blev utsatt för. Detta gjorde han emellertid inte.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Det var på ett par punkter som herr statsrådet gjorde invändningar emot vad jag hade sagt. I interpellationen sade jag, att jag inte i detta sammanhang ville i allmänhet gå in på de förhållanden, som jag hade angivit i det föregående, och herr statsrådet tog detta till utgångspunkt för att han inte heller borde gå in på de bakomliggande militära förhållandena. Jag har inte gjort det på annat sätt än att jag säger, att jag anser det vara mycket lyckligt, om dessa förhållanden skulle kunna i framtiden och fortast möjligt ordentligt belysas, så att allmänheten finge reda på vad som här förevarit.

I sitt föregående anförande gick emellertid herr statsrådet åtskilligt in på förhållandena, och han sade att en sak, som hade bidragit till domen, hade varit att brevet hade avsänts — om jag inte missförstod herr statsrådet — utan

Ang. rätt för militär personal att till Kungl. Maj:t framföra förslag m. m.
(Forts.)

att vederbörande hade konfererat med sina förmän, så att det därigenom hade blivit missförstånd.

Inför vad herr statsrådet i detta avseende har sagt, vill jag påpeka, att det inte står något härom i domen; på den punkten argumenterar herr statsrådet alltså med någonting, som inte står i den handling, som här bör vara föremål för diskussion.

Herr statsrådet säger vidare, att frågan om ändrade bestämmelser inte är någon större fråga just under nuvarande förhållanden. Det är möjligt, att herr statsrådet har rätt på den punkten. Herr statsrådet säger, att det mycket ofta kommer brev in till honom, som icke gå tjänstevägen, och att det inte kan ifrågakomma att därför ställa avsändaren till åtal. Jag har fullt förtroende till herr statsrådets omdöme för att här icke alls hysa någon misstro mot herr statsrådet. Men det är icke alltid försvarsministern som avgör. Här har nu i det förflutna varit ett fall, då man ställt en person till åtal. Jag har aldrig trott, att det var statsrådet Sköld, som anbefalldes åtalet 1941. Vad jag trott är, att någon militär har gjort det, och det är denna saks kärnpunkt.

Jag delar för övrigt herr statsrådets uppfattning om att det kan vara riktigast att sådana här skrivelser i regel gå tjänstevägen, men att det på något sätt skall behöva vara förbud att sända dem direkt till Kungl. Maj:t, kan jag inte förstå. Vi ha ju andra förvaltningar än de militära: vi ha skolorna, socialförvaltningarna och utomordentligt många andra. Det skulle aldrig falla någon in att vilja ha straff för att en sådan myndighet, som kanske även bör regelbundet begagna tjänstevägen, underlåtit detta i ett särskilt fall. Jag tror att herr statsrådets och min uppfattning på den punkten alldeles inte kunna mötas. Jag tror att man utan vidare skulle kunna slopa bestämmelserna och bara ersätta dem med en allmän rekommendation om att tjänstevägen skall begagnas.

Till slut vill jag, herr talman, instämma i den varma vädjan, som herr Wagnsson riktade till herr statsrådet, att ta upp frågan om denna avsättning, en vädjan som också herr Pauli deltog i genom sitt instämmande med herr Wagnsson.

Ang. revisionen av Sveriges betodlares centralför- enings räkenskaper.

Herr statsrådet **Sträng**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Gustaf Elofssons interpellation angående revisionen av Sveriges betodlares centralförenings räkenskaper, fick nu ordet och anförde: Heri talman! Med första kammarens tillstånd har dess ledamot herr Gustaf Elofsson i Vä till chefen för jordbruksdepartementet riktat följande interpellation:

»Av vad anledning har statsrådet tillmötesgått statens sockernämnds framställning att en av nämnden utsedd revisor skulle tills vidare för statens räkning deltaga i granskningen av Sveriges betodlares centralförenings räkenskaper?»

Av särskild vikt är att få veta, om anledningen är, att cirka fem procent av Sveriges betodlare icke äro anslutna till föreningen men ändå erlägga arealavgift, vilken förmedlas till betodlareorganisationen genom statens sockernämnd.»

Efter överenskommelse med chefen för jordbruksdepartementet kommer jag att besvara denna interpellation.

Enligt vad som gällt under en följd av år har varje betodlare haft att vid ingående av betodlingskontrakt med sockerbolaget avlämna en förbindelse till statens sockernämnd, enligt vilken betodlaren har att för bestridande av vissa kostnader erlägga en s. k. betodlaravgift med visst belopp per areal under året odlade betor. Beloppets storlek bestämmes av Kungl. Maj:t. Avgifterna

Ang. revisionen av Sveriges betodlares centralförenings räkenskaper. (Forts.)

innehållas av bolaget å den betodlaren tillkommande betlikviden samt inlevereras av bolaget till sockernämnden, varefter Kungl. Maj:t på framställning av nämnden årligen beslutar om medlens användning. Enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande användas medlen till kostnader, av vilka betodlingen i gemen kan ha gagn, såsom för kontroll vid betleveranser, vissa provtagningar, försöksverksamhet på sockerbetsodlingens område m. m. Vidare ha avgiftsmedlen fått användas dels till bestridande av hälften av centralföreningens allmänna omkostnader och dels till kostnaderna för utgivandet av föreningens tidskrift.

Med hänsyn till sättet för betodlaravgiftsmedlens upptagande och ordningen för bestämmandet av deras användning synas de närmast ha karaktär av allmänna medel, varför det allmänna har intresse av deras ändamålsenliga och riktiga användande. Centralföreningens samlade utgifter bestridas numera till den helt övervägande delen av dessa medel. Med hänsyn till det nu sagda samt i betraktande av det ansvar gentemot varje enskild betodlare, som staten måste anses ha för dessa av staten från de enskilda odlarna upptagna medlen, har skäl ansetts föreligga att det allmänna mera i detalj följer frågan om dessa medels användning inom centralföreningen. Då alla slag av föreningens utgifter helt eller delvis bestridas av avgiftsmedlen, är sådan granskning ej möjlig med mindre den omfattar föreningens samlade räkenskaper. Vid fjolårets granskning av centralföreningens redovisning av medlens användning samt studiet av föreningens offentliga förvaltningsberättelse med däri intagen balansräkning fann sockernämnden enligt vad nämnden uppgivit att det för ett riktigt bedömande av föreningens ekonomiska ställning och behovet av anslag skulle vara till gagn, om en för statens räkning utsedd revisor finge deltaga i granskningen av föreningens räkenskaper. Härom gjorde nämnden den 11 juni 1945 framställning hos Kungl. Maj:t. Under erinran, att ungefär 85 procent av centralföreningens samtliga inkomster utgöras av avgiftsmedel, har statens sakkrevision i ett till jordbruksdepartementet avgivet utlåtande den 29 april 1946 funnit det motiverat, att statsverket finge mera direkt följa den av föreningen bedrivna verksamheten. Jämväl statskontoret har tillstyrkt utseende av en revisor att deltaga i granskningen av centralföreningens räkenskaper varjämte statskontoret föreslog, att en statens revisor skulle deltaga även i revisionen av alla lokalföreningarnas räkenskaper. I anslutning härtill meddelades Kungl. Maj:ts beslut i ärendet den 10 maj 1946.

Kungl. Maj:t äger utan tvivel rätt att uppdraga åt ett statligt organ att deltaga i granskningen av förenämnda räkenskaper. För sockernämnden är det av betydelse, att nämnden får möjlighet att mera i detalj granska centralföreningens användning av betavgiftsmedlen i syfte att ernå garanti för att ej större belastning å de enskilda odlarna förekommer än vad som är nödigt. Det har enligt vad sockernämndens ordförande upplyst aldrig varit nämndens avsikt att — såsom i interpellationen antydes — ingå i granskning av betodlarorganisationens interna protokoll, handlingar o. d., utan det är allenast fråga om en granskning av räkenskaperna, närmast av utgifternas art och av sättet att ordna bokföringen, allt i syfte att ernå bästa överblick av betodlaravgiftsmedlens användning. Såsom ett exempel på detta må nämnas, att det såväl för statens bestridande av vissa föreningens kostnader som för att få en riktig bild av föreningens ekonomiska ställning är av vikt att fullt tydligt kunna se, i vad mån betavgiftsmedlen avses skola täcka redan havda och i vinst- och förlusträkningen avförda kostnader för det gångna året eller utgifter, som i bokslutet balanserats såsom skuldbelopp, och detta även om centralföreningens väntade tillskott av avgiftsmedel icke bokföres såsom tillgång. Om jag således alljämt finner det befogat, att dylik räkenskapsgranskning får ske, så kan jag å andra sidan tänka mig, att — därest centralföreningen skulle vara

Ang. revisionen av Sveriges betodlars centralförenings räkenskaper. (Forts.) besvärad av denna räkenskapsgranskning — förhandlingar snarast upptoges mellan nämnden och föreningen om avveckling av hela anordningen med statligt upptagande av betodlaravgifterna. Denna anordning har emellertid tillkommit helt på betodlarföreningens begäran och i tanke på att betodlarföreningen härigenom finge fördelarna av att avgifter upphämtades även från utanför föreningen stående betodlare samt att föreningen sluppe bestyret med avgifternas uträknande och inkassering. För dessa ej oväsentliga fördelar borde det icke rimligen böra möta motstånd från föreningen, att det allmänna får möjlighet att genom en revisor deltaga i granskningen av centralföreningens räkenskaper.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Jag ber att till statsrådet Sträng få framföra mitt tack för det svar jag fått på denna interpellation. Jag måste dock be att något få rekapitulera anledningen till att Sveriges betodlars centralförening hos statsmakterna begärde, att dessa medel skulle upptagas genom statens sockernämnd.

När krigsutbrottet inträffade och statsmakterna ville att betodlarna skulle garantera och svara för att en viss areal skulle besås med sockerbeter, ansåg sig centralföreningen inte kunna göra detta, alldenstund cirka 5 procent av Sveriges betodlare icke äro anslutna till centralföreningen utan stå osolidariska utanför. För att täcka de kostnader, som centralföreningen på detta sätt skulle ikläda sig, kom man överens med statens sockernämnd om att ett visst belopp per hektar, en arealavgift, skulle uttagas av betodlarna. Märk väl, några statsmedel utgå icke därför! Varje betodlare får på sin räkning till sockerbolaget för levererade sockerbeter ett avdrag, motsvarande de avgifter, som äro bestämda att uttagas. Detta är anledningen till att centralföreningen ansett, att något skäl för ett statligt ingripande vid revisionen icke föreligger.

Vi ha ju alltid ansett, att staten endast skall tillsätta revisorer i enskilda företag, när staten där har satsat pengar och därför har anledning att se till, att dessa pengar rätt användas. Men i detta fall gäller det ju endast betodlarnas egna pengar, som inkomma genom förmedling av sockerbolaget, vilket redovisar dem till statens sockernämnd, som i sin tur på förslag av regeringen återbär dem till centralföreningen.

Det säges i svaret, att Kungl. Maj:t utan tvivel har rätt att vidtaga denna åtgärd, emedan dessa pengar »ha karaktär av allmänna medel». Ja, det kan ju råda delade meningar om huruvida Kungl. Maj:t har rätt att göra detta. Kungl. Maj:t kan ju ta sig vilken rätt som helst i sådana fall, men i frågan, huruvida detta kan betraktas såsom allmänna medel, råda nog ganska starkt delade meningar.

Vidare säger herr statsrådet, att det ju är betodlarföreningen obetaget att om den så önskar anhålla om en uppgörelse för att inte staten skall behöva blanda sig i detta mera. Det är ju klart, att om det skall vara så, att staten anser att dessa pengar äro allmänna medel, ja, då skall man ju inte säga, att priset för sockerbeterna är t. ex. det eller det, ty då betraktar ju staten det så, att den har en viss del i vad man kallar sockerbetspris, men i uppgörelsen talas inte om något dylikt.

Herr statsrådet meddelar, att sockernämndens ordförande skulle ha sagt, att det aldrig varit meningen att betodlarorganisationens »internä protokoll, handlingar o. d.» skulle genomgå i detalj, utan det är allenast fråga om en granskning av räkenskaperna. Till detta skulle jag vilja säga, att betodlarföreningen säkerligen ingenting har emot att räkenskaperna granskas, när Kungl. Maj:t anser att revisorn skall göra det, men däremot kunna vi icke finna oss i

Ang. revisionen av Sveriges betodlares centralförenings räkenskaper. (Forts.)
att denne skall utan vidare ha tillgång till alla de interna angelägenheter, protokoll och dylikt, som centralföreningen äger att bestämma över, för att kanske vid tillfälle kunna lämna vissa upplysningar.

Därför skulle jag vilja fråga herr statsrådet: kan man få tolka detta herr statsrådets svar så, att inga sådana handlingar behöva finnas tillgängliga för den revisor, som deltagar i revisionen och som blir utsedd av sockernämnden att deltaga däri? Men om denne revisor, som blir utsedd, skall fullgöra sitt uppdrag på ett värdigt sätt, tror då herr statsrådet, att han nöjer sig med att man bara lägger fram räkenskaperna för honom och säger: »Här äro räkenskaperna, här se ni inkomsterna och här se ni utgifterna»? Jag tror att han vill ha tillgång till mera, och jag har själv sett en kungörelse från kungl. jordbruksdepartementet till sockernämnden angående utseendet av revisor. Där står ingenting annat angivet, än att nämnden äger rätt att utse en revisor, och herr statsrådet har inte gjort något förbehåll i denna kungörelse att revisorn inte skall ha tillgång till annat än räkenskaperna. Det föreligger ju ingen som helst anledning att vara rädd för att visa vad dessa pengar använts till. Det är inte därför, vi reagera mot Kungl. Maj:ts beslut, men då vi anse att det endast är betodlarnas egna medel som gå denna kretsgång för att komma tillbaka till betodlarna igen, föreligger enligt vår mening inget skäl för statligt ingripande.

Nu frågade jag särskilt om anledningen var, att fem procent av landets betodlare icke äro anslutna till föreningen. Såvitt jag kunnat utröna av herr statsrådets svar, har herr statsrådet icke berört den frågan, utan han har bara sagt, att regeringen har ansett att den bär ansvaret för att dessa medel bli använda på rätt sätt och att även de som stå utanför ha rätt att få en viss redogörelse för medlens användning; det är klart att då det är en allmän avgift som tas upp, ha de som betala den rätt att veta vad avgifterna användas till. Men då måste jag säga, att även de som stå utanför få centralföreningens redogörelse över hur medlen använts och därmed också den tidsskrift som utsändes av centralföreningen och som är en mycket god lektyr för betodlare, där alla råd och anvisningar lämnas om hur man skall handla på detta område.

Till sist skulle jag bara vilja säga, att vi äro tacksamma för att herr statsrådet här meddelat, att en uppgörelse mellan nämnden och föreningen om en avveckling av det hela kan åstadkommas, och jag förmodar väl att centralföreningens styrelse tar detta under övervägande. Den avgift som upptas genom sockerbolaget kan ju föreningen ta ut enligt sina stadgar, och då kan man ju ta ut den direkt av betodlarna och slippa att inblanda staten.

Jag skulle, som sagt, vara mycket tacksam, om herr statsrådet ville ge en förklaring, att man får tolka svaret så att man icke behöver vid den revision som förestår tillhandahålla annat än just räkenskaperna för den av sockernämnden utsedde revisorn.

Herr statsrådet **Sträng:** Jag skulle vilja på interpellantens frågor svara följande.

I den mån det rör sig om protokollsbeslut i interna angelägenheter, som icke ha sammanhang med den ekonomiska förvaltningen, finns det, såvitt jag kan se, ingen anledning för statens revisor att begära att få papperen på bordet. Nu är det ju svårt att helt renodla besluten från de ekonomiska räkenskaps- tablåerna, och i den mån som protokollsbesluten kunna vara en integrerande del av dem, får man väl anse att det är naturligt, om statens revisor önskar se dem. Så ungefär skulle jag vilja svara på den frågan.

Ang. revisionen av Sveriges betodlars centralförenings räkenskaper. (Forts.)

Så säger den ärade interpellanten, att han icke fått något kategoriskt besked, om det är på grund av de fem procenten oorganiserade betodlare som revisorn överhuvud taget har kommit till. Jag skulle vilja säga, att det är icke på grund därav. Den omständigheten, att fem procent av betodlarna icke äro med i centralföreningen men ändå genom ett statligt påbud bli underkastade att erlägga arealavgifter, har naturligtvis varit en omständighet som har betytt en del, när frågan om en revisor har övervägts, men den egentliga orsaken har väl varit den alldeles unika ställning som Sveriges betodlars centralförening har, när man placerar in den i intresseorganisationernas långa rad. Det är väl ganska ovanligt och särprägladt, att man bestämmer medlemsavgifter genom ett riksdagsbeslut, fixerar dem i en kungl. författning, driver in dem genom statens medverkan och genom ett statens organ förmedlar dem till vederbörande betodlare. Detta gör väl att man får säga, att avgifterna *ha karaktären* av allmänna medel; det har ju inte sagts att de *äro* allmänna medel.

Nu fattade jag interpellantens anförande på det sättet, att han utan allt för stor självövertvinnelse kunde acceptera den statliga revisorn under förutsättning att granskningen inskränkte sig till räkenskaperna och de eventuella protokollsbeslut som äro en integrerande del av dem, och när jag deklarerat att man enligt min mening kan begränsa sig till detta, är det inte så stor differens oss emellan.

Jag utgår på samma sätt som herr Elofsson från att allt är som det skall vara inom betodlarföreningen, och med utgångspunkt från den gamla satsen, att ett gott samvete är den bästa huvudkudden, kunna vi väl vara överens om att det inte är så stor anledning till irritation i detta fall.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag kan i det väsentliga instämma i vad interpellanten anför, men jag begärde ordet med anledning av statsrådet Strängs förklaring, att en anledning till regeringens ingripande var månheten om betodlarna. Man ville se till, att de inte blevo utsatta för större belastning än nödvändigt, och därför ville man ha denna statskontroll. Jag måste le i mitt stilla sinne inför denna förklaring och uttala min förmodan att det ligger ett annat syfte bakom detta regeringsingripande, och jag vill till statsrådet Sträng säga att jag tror att betodlarna betacka sig för detta slag av välvilja.

Vidare säger statsrådet Sträng, att betodlarna själva begärt denna anordning, att sockerbolaget skulle inkassera medlen och det sedan skulle förfaras så som interpellanten redogjort för. Ja, det är ju riktigt; man menade att detta skulle bli en praktisk anordning, och det har det varit, men jag är övertygad om att hade man vid det tillfället väntat sig ett sådant statsingripande som nu skett, skulle man inte ha gjort denna framställning.

Det värdefullaste i interpellationssvaret ligger däri, att man vid en förhandling skulle kunna komma ifrån detta avtal som man slutit, och jag skulle tro att betodlarföreningens ledning kommer att begära en sådan förhandling, så att man kan slippa ifrån ett sådant statsingripande som nu skett.

*Ang. privat-
sköterskornas
pensions-
fråga.*

Ordet gavs härefter till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Axel Ivar Andersons interpellation angående privatköterskornas pensionsfråga, och nu yttrade: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Ivar Anderson till chefen för socialdepartementet framställt följande fråga:

»Kan herr statsrådet meddela, huruvida proposition är att emotse till innevarande års riksdag med förslag om lösning av de äldre i privatvård arbetande sjuksköterskornas pensionsfråga?»

Ang. privatsköterskornas pensionsfråga. (Forts.)

Då den framställda frågan berör spörsmål, som pläga handläggas i finansdepartementet, torde det få ankomma på mig att besvara densamma.

Såsom interpellanten framhållit har frågan om en pensionering av de äldre i privatvård arbetande sjuksköterskorna varit föremål för överväganden i olika sammanhang. En ingående redogörelse för vad i ärendet förekommit lämnades senast vid 1943 års riksdags höstsession av chefen för socialdepartementet i anledning av en i andra kammaren av fröken Ebon Andersson framställd interpellation. I nämnda redogörelse, till vilken jag ber att få hänvisa, erinrades även om de förslag i ämnet, som den 29 augusti 1939 framlagts av medicinalstyrelsen. I sitt utlåtande över medicinalstyrelsens pensioneringsförslag anförde statskontoret, bland annat, att förutsättningen för att i privatvård arbetande sjuksköterskor skulle komma i åtnjutande av en statligt reglerad pensionering måste vara, att denna form av sjukvård organisatoriskt samordnades med den allmänna sjukvården. Den av medicinalstyrelsen lämnade motiveringen för förslaget — nämligen att det här icke vore fråga om pensionsbestämmelser i egentlig mening utan endast om att under en övergångstid genom understöd bispringa mer eller mindre nödställda personer, vilkas arbetskraft förbrukats i en för det allmänna betydelsefull verksamhet — syntes vara väl ägnad att åberopas såsom stöd för anspråk på enahanda förmån från andra grupper medborgare, som med fog kunde göra gällande, att även deras verksamhet vore av sådan samhällelig betydelse, att de borde komma i åtnjutande av enahanda förmåner. Statskontoret fann sig därför böra avstyrka förslaget.

Chefen för socialdepartementet uttalade i sitt förenämnda interpellations-svar bland annat följande.

»Mot förslaget har riktats den anmärkningen, att ett genomförande av det-samma skulle innebära en särskild statlig pensionering av helt privatanställda personer, under det att alla andra i privattjänst verksamma medborgare få nöja sig med folkpensioneringen. Även om enligt min mening privatsköterskorna stå i viss särställning, då deras verksamhet utgör ett komplement till den av samhället omhändertagna sjukvården, torde förutsättningen för statens övertagande av kostnaderna för deras pensionering böra vara att förhållandet mellan privatsjukvården och den allmänna sjukvården närmare regleras. Att märka är vidare, att medicinalstyrelsens förslag visserligen i första hand tar sikte på sådana privatsköterskor, som vid tiden för förslagets genomförande uppnått en viss levnadsålder, men det är uppenbart, att om förslaget godtages man svårigen torde kunna komma ifrån att bereda liknande förmån även åt sköterskor, som framdeles uppnå samma levnadsålder.

Efter samråd med chefen för finansdepartementet kan jag sammanfattningsvis lämna det svaret på interpellantens fråga, att med hänsyn till de invändningar, som framstälts mot den av medicinalstyrelsen förordade pensioneringsverksamheten, något förslag icke är avsett att framläggas till nästa riksdag rörande åldersstöd åt privatsköterskor.»

De principiella invändningar, som framstälts mot förslaget om pensionering med statsmedel av de i privatvård verksamma sjuksköterskorna, äga enligt min mening alltså giltighet. Först i den mån privatsjukvården anses böra organisatoriskt samordnas med den allmänna sjukvården, kunna förutsättningar föreligga för en pensionering av privatsköterskorna genom statens försorg. Innan en dylik pensionering kommit till stånd, torde privatsköterskorna liksom andra i privattjänst verksamma yrkesutövare få vara hänvisade till den allmänna folkpensioneringen. I ärendet har även framförts ett förslag, att såsom ett provisorium i avvaktan på en definitiv lösning av pensionsfrågan bereda ålderdomsunderstöd åt sådana privatsköterskor, som vid tiden för förslagets genomförande uppnått en viss levnadsålder. De förut angivna prin-

Ang. privatsköterskornas pensionsfråga. (Forts.)

principiella invändningarna gälla emellertid även en dylik provisorisk understödsverksamhet, vilken för övrigt icke skulle kunna undgå att få konsekvenser i fråga om privatsköterskor, som framdeles uppnå samma levnadsålder. Såsom svar på interpellantens fråga får jag sålunda meddela, att något förslag i ämnet icke är avsett att framläggas för innevarande års riksdag.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för att han svarat på den interpellation, jag ställt till socialministern. Det var inte någon feladressering från min sida, när interpellationen ställdes till socialministern, utan det skedde fullt avsiktligt, ehuru jag väl visste att dessa pensionsfrågor tillhöra finansministerns handläggning. Men att jag ställde frågan till socialministern berodde på att jag ansåg, att frågan dock väsentligen är av sådan karaktär, att den bör behandlas och betraktas i samband med spørsmålet om den statliga sjukvårdsorganisationen och därigenom faller inom socialministerns ämbetsområde.

Jag kunde på förhand veta, att svaret från finansministern skulle bli det som han i dag givit, ty det är ju han som bestämt socialministerns inställning vid tidigare tillfällen, såvitt jag kan bedöma av de yttranden som från socialministerns sida gjorts i olika sammanhang. Nu har finansministern genom att citera socialministerns interpellationssvar för några år sedan vitsordat, att socialministern anser att de privata sjuksköterskorna stå i viss särställning, då deras verksamhet utgör ett komplement till den av samhället omhändertagna sjukvården, men, säger han, förutsättningen för statens övertagande av kostnaderna för deras pensionering torde böra vara att förhållandet mellan privat-sjukvården och den allmänna sjukvården närmare regleras.

Jag skulle vilja särskilt starkt understryka, att det är detta sista av socialministern vitsordade önskemål, som också är interpellantens, och en av anledningarna till att denna interpellation framställt har varit, att jag velat bringa denna sak i åtanke, när nu den statliga sjukvårdens omorganisation står på dagordningen. Det har vitsordats från så många håll och jag har fått så många bevis på — icke minst sedan interpellationen framställdes — att man på läkarhåll allmänt betraktar detta som en mycket viktig fråga och att man anser att förutsättningen för att vi i fortsättningen skola kunna få en icke alltför liten kår av icke statsanställda sjuksköterskor är att deras pensionsfråga kan på något sätt ordnas. Jag fick för någon tid sedan ett brev från en läkare, som under en längre tid varit chef för en del sjukvårdsinrättningar här i landet och tidigare förman för distriktssjuksköterskor. Han vitsordar att det är ytterligt svårt att skaffa vikarier åt de fast anställda sköterskorna, och att skaffa sköterskehjälp åt sjuka, som av en eller annan anledning böra vårdas i hemmet, är om möjligt ännu svårare. Detta gäller i landsorten, och jag skulle tro att det gäller i ännu högre grad i Stockholm för närvarande. Han säger att bristen på sköterskehjälp i hemmen mer och mer ökas och att även på grund av att distriktssköterskorna i landsorten numera få övergå från sjukvården, som förut varit deras huvudsakliga verksamhetsfält, till annan social hälsovårdande verksamhet, behovet av icke statsanställda sjuksköterskor ytterligare ökats. Han anser att samhället borde göra allt för att skaffa en kår av sådana, icke minst som en oundgängligen erforderlig sjuksköterskoreserv vid epidemier. Detta underströks redan för mer än tio år sedan av medicinalstyrelsen, som också ansåg, att de formella betänkligheter, som nu av finansministern ånyo framförts, icke borde vara hinder för ett ordnande av denna kårs pensionsförhållanden. Samma principiella uppfattning hade bankoutskottet, och det var först när frågan kom till statskontoret, som de prin-

Ang. privatsköterskornas pensionsfråga. (Forts.)

cipiella och formella betänkligheter framfördes, som finansministern sedan vid upprepade tillfällen och senast i dag har återgivit.

Här står dock ett så starkt staligt intresse att få denna sak ordnad mot dessa principiella och formella betänkligheter, att jag vågar hemställa, närmast till socialministern, att ännu en gång taga frågan under övervägande och söka finna en lösning, helst naturligtvis i samband med det förslag till omorganisation av den statliga sjukvården, som han förbereder. Men även om så sker, kommer det ändå att kvarstå en del äldre sjuksköterskor, som icke gärna kunna inordnas i den offentliga sjukvården, och deras pensionsfråga tror jag inte heller är tillfredsställande löst genom det beslut som riksdagen i förra veckan fattade om den genomgripande reformen av den allmänna pensionsförsäkringen. Många av dessa sjuksköterskor äro redan utslitna men ha ännu icke uppnått den ålder, då de kunna komma i åtnjutande av allmän folkpension. Det är ett mycket litet antal, men det är sköterskor som offrat sig i det allmännas tjänst, och det vore väl i allra högsta grad obilligt, om de av formella och principiella skäl skulle lämnas utan hjälp.

Jag hemställer till herr socialministern, att han ville ägna denna fråga det intresse, som jag vet att han har, och all den uppmärksamhet, som frågan förtjänar.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet **Myrdal**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Hesselboms interpellation om påskyndande av elkraftutredningens arbete, erhöll nu ordet och anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Knut Hesselbom har till mig framställt två frågor av följande lydelse:

»1) Hur långt har elkraftutredningen kommit i sitt arbete och när kan man påräkna att förslag i olika avseenden komma att framläggas?

2) Om det skulle visa sig att förslag från elkraftutredningen ej är att förvänta inom den närmaste tiden, har statsrådet då för avsikt att vidtaga åtgärder för påskyndande av utredningens arbete?»

Såsom framhållits i motiveringen till interpellationen är utredningen för- anledd av en riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t. I enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande den 18 december 1942 tillkallades elkraftutredningen den 23 januari 1943.

Syftet med utredningen var att bringa klarhet om de riktlinjer, efter vilka Sveriges och särskilt den svenska landsbygdens framtida försörjning med elektrisk kraft borde ordnas. Inom denna ram skulle ett fletal olika spörsmål undersökas. Enligt direktiven skulle utredningen i första hand avse att klargöra, i vilka hänseenden missförhållanden rådde beträffande produktionen och distributionen av elektrisk kraft samt vilka orsakerna till dessa missförhållanden vore. Vidare skulle bland annat de villkor, på vilka kraften tillhandahölles konsumenterna, göras till föremål för studium. Dessutom skulle undersökas orsakerna till den bristande enhetligheten vid utförandet av distributionsnäten ute i bygderna. Förslag till lämpliga åtgärder för avhjälpande av dessa brister skulle framläggas. Utredningen skulle ytterligare omfatta frågan om ökad statlig medverkan för den elektriska kraftens utbredning till de landsdelar, som ännu saknade dylik kraft. Utöver dessa och andra i direktiven angivna, mera detaljbetonade spörsmål skulle utredningen slutligen undersöka möjligheterna att uppnå en mera enhetlig ledning av kraftförsörjningen i landet. I den mån ett förstattligande av produktion och distribution av den elektriska kraften visade sig nödvändigt till förverkligande av detta syfte skulle även därmed sammanhängande frågor utredas och prövas.

Om påskyndande av elkraftutredningen.

Om påskyndande av elkraftutredningen. (Forts.)

Som av det sagda framgår äro elkraftutredningens uppgifter utomordentligt omfattande och nödvändiggör insamlande och bearbetning av nytt kunskapsmaterial beträffande ett stort antal företag i alla delar av landet. Det stod redan från början klart att utredningen skulle draga avsevärt ut på tiden.

Under sitt arbete har utredningen haft ett särskilt undersöka frågor, som beröra landsbygdens förhållanden. Bland dessa frågor kunna nämnas elektrifieringens omfattning, orsakerna till att elektriciteten icke kommit till större användning inom jordbruket, landsbygdens system- och standardiseringsfrågor, tariffstandardisering, teknisk sakkunnskap till landsbygdsdistributionen m. m. Ett viktigt och synnerligen tidskrävande arbete har bestått i undersökningar av den nuvarande organisationen av detaljdistributionen. I samband därmed ha granskats de villkor, på vilka distributionsföretagen anskaffa och avsätta elektrisk energi. Vid utredningens början fanns icke någon fullständig förteckning över landets distributionsföretag. Dessas antal har visat sig uppgå till omkring 3 700. På grundval av uppgifter från dessa företag om tillämplade tariffer, inköpt och försäld kraft m. m. ha beräknats genomsnittspris, som kunna användas för jämförelse mellan de olika företagens kraftpriser och samtidigt möjliggöra ett bedömande av den rådande prisnivån för elkraft. Inventeringen har slutförts beträffande 19 län, och resultatet därav har sammanställts i särskilda länsredogörelser. En samlad redogörelse i förkortad form angående detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft har planlagts för offentliggörande i tryck. En inledande allmän översikt samt särskilda redogörelser beträffande två län för distributionsföretagen och deras prisförhållanden föreligga färdiga för publicering, och tryckningstillstånd har begärts. Elkraftutredningen anser, att redan det förhållandet att detta material kommer till såväl råkraftleverantörernas som distributionsföretagens och konsumenternas kännedom, kan bli till stor nytta. Sålunda skulle man kunna räkna med att villkoren vid detaljdistributionen skulle bli enhetligare och den elektriska kraften mera rationellt utnyttjad. Arbetet med detta i många avseenden grundläggande avsnitt av utredningsuppdraget beräknas vara slutfört inom loppet av ett år.

Jämsides med utredningen angående distributörerna och deras prisförhållanden pågår arbete med undersökning i åtskilliga andra detaljspörsmål, av vilka jag antytt några. Jag skall emellertid icke upptaga tiden med att lämna en närmare redogörelse härför.

Något bedömande av principfrågorna om förstatligande eller andra statliga åtgärder har hittills ej varit möjligt. De grundläggande undersökningarna äro emellertid nu så långt framskridna, att läget i stort sett snart kan överblickas. Därmed ha förutsättningar skapats för upptagande av frågorna om kraftförsörjningens organisation, stödåtgärder och övriga spörsmål, som sammanhånga med principfrågan om formen för statliga åtgärder.

Sammanfattningsvis kan sägas, att utredningens arbete med insamlande av material är i stort sett slutfört. Bearbetningen av materialet bedrivs med största möjliga skyndsamhet jämsides på flera olika områden. Den har nu nått så långt, att det synes möjligt att inom den närmaste tiden inrikta arbetet på lösningen av de principiella frågorna. Regeringen har självfallet sin uppmärksamhet riktad på utredningens arbete och kommer, om det befinnes nödvändigt, att vidtaga åtgärder för att påskynda detsamma.

Herr Hesselbom: Jag får till statsrådet och chefen för handelsdepartementet framföra mitt tack för det utförliga svaret på min interpellation. Jag tar mig, herr talman, friheten att i anslutning till svaret göra några kortfattade reflexioner.

Om påskyndande av elkraftutredningen. (Forts.)

Av svaret på min första fråga framgår bland annat, att vissa resultat av utredningens arbete beräknas kunna offentliggöras inom en nära framtid. Det är med stort intresse som alla de som syssla med hithörande frågor komma att taga del av detta material, och det kommer otvivelaktigt att bli av stort värde vid de fortsatta övervägandena i dessa frågor. Den frågan kan emellertid ställas, huruvida utredningen icke varit alltför grundlig i sin insamling av detaljuppgifter. Stickprovsundersökningar torde ha varit tillräckliga för att belysa redan kända förhållanden på området och för att bilda utgångspunkter för övervägandet av åtgärder för åstadkommande av mera rationella förhållanden inom elkraftdistributionen i vårt land.

Av svaret framgår att vi i vårt land ha omkring 3 700 distributionsföretag. Av dessa äro ett stort antal mycket små och ofta i avsaknad av ekonomiska och tekniska förutsättningar för att kunna lösa sina uppgifter, att på ett rationellt sätt tillgodose konsumenterna med elkraft i tillräcklig omfattning och till låga kostnader. Jag har vid ett tidigare tillfälle berört denna fråga här i kammaren i annat sammanhang och har därför här ej anledning att nu närmare uppehålla mig vid dessa förhållanden. Det står emellertid klart att större företagsenheter måste skapas för att få till stånd en verkligt rationell kraftdistribution.

Vi synas nu stå inför en mycket kraftig ökning av elkraftkonsumtionen i vårt land. Det kan sålunda anföras att under produktionsåret juli 1945—juni 1946 vår totala kraftkonsumtion ökat med inte mindre än 10 procent eller i runt tal 1 400 miljoner kilowattimmar. Detta är nära det dubbla mot ökningarna under själva krigsåren. Det råder inga tvivel om att denna ökning kommer att fortsätta. På grund av bristen på arbetskraft på praktiskt taget alla områden av vårt näringsliv måste den mänskliga arbetskraften allt mer och mer ersättas med maskiner, för vilkas drift elkraften numera intager en central ställning. Detta gäller inte bara industrien och hantverket utan i allra högsta grad även jordbruket. Härtill kommer en mycket kraftig ökning av den s. k. borgerliga förbrukningen, vilken har sin främsta orsak i en kraftig ökning av elkraftens användning i hushållen främst för uppvärmningsändamål vid matlagningen.

När det gäller våra städer och andra tätbebyggda samhällen har man i stort sett löst frågan om kraftförsörjningen genom kommunala företag. Då dessa företag visat sig ha goda förutsättningar att på ett fullt rationellt sätt tillgodose samhällenas befolkning och företag med elkraft, synes någon ändring av nuvarande ordning för tätorternas vidkommande icke vara påkallad. Fortfarande finnes det dock relativt stora samhällen, där privata företag handhava distributionen och där förhållandena påkalla uppmärksamhet. Utvecklingen går dock i den riktningen, att allteftersom nu gällande koncessioner utgå, samhällena själva övertaga distributionen.

Vad landsbygden däremot beträffar kan man konstatera, att de nuvarande distributionsföretagen i alltför stor utsträckning sakna erforderliga resurser att lösa kraftförsörjningen på ett tillfredsställande sätt. Här måste som sagt större företagsenheter skapas. Det är dock ur konsumenternas synpunkter icke likgiltigt, huru dessa storföretag, som på grund av verksamhetens art måste få monopolkaraktär inom sitt område, äro beskaffade. Det förefaller därför väl motiverat, att just denna verksamhet handhaves av allmänna företag. Då landskommunerna i regel ej äro skickade att omhändervärdas här ifrågakommande verksamhet, framstår ett förstatligande av stora delar av vårt lands elkraftdistribution som den naturligaste lösningen, i synnerhet som staten redan är landets största kraftproducent och i denna sin egenskap leverantör av råkraft till ett

Om påskyndande av elkraftutredningen. (Forts.)
 mycket stort antal kraftdistributörer. Då staten dessutom äger huvudparten av den outbyggda vattenkraften, kommer statens dominerande ställning på detta område att i framtiden alltmer ökas.

Frågan om tillgodoseendet av behovet av elkraft för belysning, kraft och värme är en fråga som berör hela vårt folk, och den bör därför vara en hela folkets angelägenhet i högre grad än på flertalet andra håll inom näringslivet. Av statsrådets svar framgår, att något bedömande av principfrågorna om ett eventuellt förstatligande eller andra statliga åtgärder hittills icke varit möjligt. Herr statsrådet utgår dock från att de grundläggande undersökningarna nu fortskridit så långt, att förutsättningar skapats för upptagandet av dessa principfrågor till behandling. Utredningen kommer därmed in på sina egentliga uppgifter, och jag hoppas att utredningen bedriver sitt arbete i sådan takt, att statsmakterna inom en ej alltför avlägsen framtid kunna bli i tillfälle att taga ställning till dessa frågor. Det är därför med tillfredsställelse jag noterar herr statsrådets uttalande om att regeringen är beredd att vidtaga åtgärder för att påskynda utredningsarbetet, därest så befinnes nödvändigt.

*Ang. vägför-
 vällningarnas
 inköp av
 skärvad sten.*

Ordet lämnades slutligen till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet Nilsson, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Gustaf Elofssons interpellation angående vägförvaltningarnas inköp av skärvad sten, och nu yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Elofsson frågat mig

1) om jag anser, att de priser, som vägförvaltningen i Kristianstads län betalar till jordbrukare för skärvad sten, äro skäliga, samt

2) om jag, därest jag anser så icke vara fallet, har för avsikt att utfärda sådana bestämmelser beträffande dessa uppköp, att priser betalas, som täcka skärvningskostnaden, och att vägförvaltningen icke tillåtes godtyckligt handhava prissättningen på ifrågavarande område.

Den skärvade sten, som interpellanten åsyftar, är s. k. krossknot, vilken inom vägväsendet användes för framställning av krossgrus och makadam. Krossknot kan bestå av obearbetad sten av för krossning lämplig storlek och erhålles då främst i grustag. Den kan emellertid även erhållas genom sönderslagning eller s. k. skärvning av större stenar, exempelvis sådana som uppuppkomma vid bergsprängningar eller som sprängas eller rensas bort från åkrar.

I grustag eller i bergskärningar vid vägbyggnader bruka kvantiteterna bli så stora, att det lönar sig att på platsen ställa upp ett krossaggregat. Man undviker därigenom extra transport av krossknoten till verket. I grustag, där stenens styckestorlek är lämplig, erhålles krossknoten såsom förut antytts utan särskild bearbetningskostnad. Kostnaden för skärvning av sprängsten samt för kortare transport jämte stapling av den vid skärvningen erhållna krossknoten brukar inom Kristianstads län uppgå till omkring 2 kronor per kubikmeter, då arbetet utföres genom vägförvaltningens försorg. Om härtill också lägges kostnaden för sprängning av stenen, erhålles ett sammanlagt kostnadsbelopp av ungefär 4 kronor per kubikmeter krossknot.

Den av interpellanten uppgivna självkostnaden för skärvning av sten i åkrar, 4 å 4:50 kr. per kubikmeter, torde sannolikt innefatta kostnaderna jämväl för sprängning av stenen samt för transport och stapling av krossknoten i upplag utanför åkern. Påpekas bör, att de nu angivna åtgärderna för stenens undanskaffande från åkern torde vara erforderliga oberoende av om stenen skall säljas eller icke. Anledning synes därför icke föreligga att

Ang. vägförvaltningarnas inköp av skärvad sten. (Forts.)

räkna med kostnaderna för ifrågakvarande arbete vid kalkylering av försäljningspriset på skärvsten.

Enligt min mening bör såsom förutsättning för vägförvaltningarnas inköp av skärvsten från jordbruken även i fortsättningen gälla den nu tillämpade principen, att den inköpta stenen, med hänsynstagande jämväl till förekommande transportkostnader, icke får bli dyrare för vägväsendet än den krossknot, som kan anskaffas på annat sätt. Härför fordras i regel, förutom att inköpspriset icke stiger över viss höjd, jämväl att stenen erbjudes i sådana kvantiteter, att det kan bli ekonomiskt möjligt och riktigt att bekosta transport och uppsättning av krossverket, eller att den tillhandahålles i närheten av ett redan i gång varande krossverk.

Om interpellanten anser, att högre pris bör betalas än vad här åsyftas, innebär detta uppenbarligen, att han menar att väganslagen böra få användas för jordbrukssubvention. En sådan uppfattning kan jag för min del icke biträda.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får jag förklara, att jag icke är beredd att medverka till utfärdande av sådana bestämmelser, som interpellanten ifrågasatt.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag har erhållit på min interpellation.

Jag måste till att börja med säga, att en del av de uppgifter, som herr statsrådet har lämnat i interpellationssvaret, äro ganska missvisande. Herr statsrådet talar om att ett pris av 2 kronor per kubikmeter utgår i Kristianstads län, men jag vet inte vid vilken tid detta pris skulle ha gällt — det har då inte varit på de senaste femton åren. De som ha lämnat dessa upplysningar borde beredas tillfälle att korrigera dem.

När jag har uppgivit, att priset för skärvad sten är upp till 4 kronor och 50 öre per kubikmeter, så är detta det pris som utgår till arbetaren för att han slår sönder dessa större stenar och lägger upp dem i högar på en kubikmeter. Utöver detta pris tillkommer för leverantören kostnaden för att föra ihop stenen i så stora högar — upp till 600, 700, 800 och till med 1 000 kubikmeter — som vägkassan fordrar för att den skall ställa upp ett krossverk och krossa stenen. Om det därför i stället hade uppgivits i svaret, att priset för den sammankörda stenen är uppe i 6 kronor eller 6 kronor 50 öre per kubikmeter, så hade vi varit sanningen nära.

Nu tror jag väl inte att herr statsrådet, med den socialdemokratiska inställning han har, skulle vilja vara med om att man säger till en arbetare: »Ni får inte mer än två kronor per kubikmeter, ty kommunikationsministern har sagt, att det inte skall utgå ett högre pris», under det att ett annat pris har angivits i det avtal, som är uppgjort med arbetarnas organisationer.

Jag skulle sålunda vilja fråga herr statsrådet, vem som har lämnat dessa uppgifter. Jag vände mig, innan jag skrev min interpellation, till vägförvaltningen i Kristianstads län och frågade om det blir billigare att, som här i svaret står angivet, köpa ett grustag, sortera upp gruset och köra ut det på vägarna än att köpa sten och krossa den — i det senare fallet får man nämligen ett väglagningsämne, som är tiodubbelt värt mot det grus som lägges på vägarna. Man förklarade då, att mycket billigare blir det inte, men man ansåg sig i alla fall inte kunna betala mer än ett pris av 2 kronor 50 öre eller i enstaka fall, när upplagen ligga nära städer och andra större orter, 3 kronor per kubikmeter.

Nu vill jag eftertryckligt betona, att jag inte alls har ifrågasatt att de stat-

Ang. vägförvaltningarnas inköp av skärvad sten. (Forts.)

liga myndigheter, som handha vägväsendet, skola ge någon jordbrukssubvention. Men det är väl inte herr statsrådet obekant, att jordbruksminister Sköld i tal och skrift ofta har framhållit, att jordbrukarna böra se till att rationalisera sina jordbruk, och det är ju ett lämpligt sätt, har han sagt mer än en gång, att plocka bort stenen ur åkrarna för att få dem släta, och där det finns möjligheter till avsättning för denna sten till vägväsendet bör ju kostnaden inte bli alltför betungande.

Det är efter denna inrådan, herr statsråd, som jag har ansett att man inte från statsmakternas sida, så snart man ser att man har möjlighet att få köpa några tusen kubikmeter sten, skall anse sig kunna pressa ned priset till ett sådant där »dumpingpris». Det är ungefär detsamma som om en arbetsgivare försökte att vid ett tillfälle, när det är gott om arbetare, säga: »Nu betalar jag inte mer än så och så mycket, ty jag får tillräckligt med arbetskraft ändå.» Jag tror inte att herr statsrådet med sin allmänna inställning vill ha det på det sättet, och just därför har jag framställt denna interpellation.

Om vi se på vägväsendet — vi behöva inte inskränka oss till Kristianstads län, utan vi kunna även se på andra platser — kunna vi konstatera, att vägarna inte ha blivit bättre sedan statsförvaltningen övertog dem, utan tvärtom sämre, och detta inte minst på grund av att de statliga vägförvaltningarna ha övergått till att använda detta fina grus som väglagningsämne. Det är faktiskt så, att efter ett par timmars regn bli vägarna, med den starka biltrafik som råder där nere, så gropiga, att det är som att köra på kugghjul, när man ger sig ut på dem.

Det vore verkligen anledning för herr statsrådet att resa ut och se hur vägarna se ut. Och jag skulle också vilja vädja till statsrådet, att han ser till att det kontrolleras, huruvida inte detta grus, med de långa avstånd, som det måste köras, då det ju inte finns grusbackar tillgängliga hur som helst, och med de kostnader man således får för olja, bensen och gummislitage, i längden blir dyrare än den krossade stenen. Jag tror att så är fallet. Jag hoppas också att statsrevisorerna inte glömma att göra undersökningar även på vägväsendets område och närmare granska de principer man där tillämpar. Jag tror, att de då skulle komma till det resultatet, att där sten finns att tillgå blir den det i längden bästa och billigaste väglagningsämnet.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre med detta, men jag kan inte lämna denna plats förrän jag bestämt har tillbakavisat varje påstående att jag skulle ha haft för avsikt att begära en jordbrukssubvention. Jag vill endast att statsmakterna skola betala det pris för en vara, som den är värd.

Herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! De i interpellationssvaret angivna priserna grunda sig på uppgifter, som jag erhållit från de ansvariga myndigheterna just i det län, som herr Elofsson själv är ifrån.

Herr Elofsson framställde nu frågan, huruvida jag med min socialdemokratiska åskådning skulle vilja vara med om att en arbetare inte skulle ha sin avtalsenliga lön. Det anser jag mycket bestämt, herr Elofsson, att han skall ha. Men det är inte något sådant som det är fråga om i detta sammanhang. Om man skall tillämpa det resonemang, som herr Elofsson här vill att man skall tillämpa, så skulle man inte komma in på frågan om arbetarnas avtalsenliga löner. Då finge man ställa frågan exempelvis så: Skall man använda skyffel och spade i stället för grävmaskin, där grävmaskin vore det mest ändamålsenliga? Det är nämligen bildligt talat något av det senare herr Elofsson begär, när han vill att man icke skall använda sig av det mest rationella framställnings-sättet.

Även om man kan ha en kritisk inställning till vägnas utseende, så är jag

Ang. vägförvaltningarnas inköp av skärvad sten. (Forts.)

inte övertygad om att vägarna skulle bli bättre, om vägförvaltningarna *sämre* skulle förvalta de medel som ställas till deras förfogande för förbättring av vägarna. Och jag kan inte komma ifrån, att det rationellaste sättet att förvalta de till förfogande ställda statsmedlen är att använda de metoder, som äro prisbilligast, och de priser, som äro de lägsta, även för krossad och skärvad sten.

Till slut vill jag säga, att med det ansvar som jag känner för mitt ämbete kommer det aldrig att lyckas för herr Elofsson att locka mig till att utfärda sådana bestämmelser, som han har ifrågasatt i sin interpellation. Jag kan nämligen inte komma ifrån, att det skulle innebära en subvention om man skulle förfara så som herr Elofsson här önskar. Skall jordbruket subventioneras, så skall man göra det över kraftfoder och gödningsämnen, men inte över den krossade och skärvade sten som skall användas för att förbättra våra vägar.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Jag vill endast säga till herr statsrådet, att om man skulle använda den metod som han talar om, nämligen att krossa stenen med slägga, får man räkna med ett pris av 10 å 15 kr. per kubikmeter.

Sedan förklarade herr statsrådet, att statsmedlen skola användas på bästa sätt. Är herr statsrådet säker på att det blir fallet, om man lägger dåligt grus på vägarna i stället för sten? Det tror jag inte. Tiden kommer säkerligen att få utvisa, att man — där så är möjligt — måste gå ifrån det nu begagnade väglagningssämnet och återgå till det gamla, som man använde innan de statliga vägförvaltningarna tillkommo, nämligen krossad sten.

Slutligen vill jag säga, att det naturligtvis står vägförvaltningarna fritt att fortsätta med sina nuvarande metoder så länge de vilja. Det finns kanske en möjlighet för jordbrukarna att genom sina fackliga organisationer se till, att vägförvaltningarna inte erhålla den sten, som kanske är nödvändig i framtiden.

På framställning av herr talmannen beslöts att de på föredragningslistan upptagna ärendena, vilka samtliga blivit bordlagda endast en gång, skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 253, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs och företogs punktvis till avgörande statsutskottets memorial nr 254, angående statsregleringen för budgetåret 1946/47.

Punkterna 1—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 14 och 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställen bifölls.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 255, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av andra särskilda utskottets memorial nr 2, angående ersättning till kanslipersonalen hos andra särskilda utskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.;

nr 442, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till ersättningar för viss från ockuperat land härrörande egendom;

nr 443, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, och till omskolning av i militärtjänst skadade;

nr 444, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 445, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost under avlöningstaten för kommerskollegium;

nr 446, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1946/47;

nr 450, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt verksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m.;

nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 452, i anledning av väckta motioner angående framläggande för riksdagen av förslag till anläggande av en storflygplats invid Stockholm m. m.;

nr 454, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbildning av tandläkare m. m.;

nr 455, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 456, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetet och den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 460, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap m. m.;

nr 461, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till fornminnesinventering;

nr 462, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 463, i anledning av väckta motioner angående inrättande av en medicinsk undervisningsanstalt i Göteborg;

nr 464, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 466, angående vissa med redovisningen å kapitalbudgeten sammanhängande frågor; samt

nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 457, i anledning av väckta motioner om revision av riksdagens arbetsformer m. m.;

nr 458, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; samt

nr 459, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m., i vad propositionen angår förslag till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 468, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46; och nr 470, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 468, att utskottets hemställan i memorial nr 253 samt, i fråga om förslaget nr 470, att utskottets hemställan i memorial nr 255 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 469, angående statsregleringen för budgetåret 1946/47; och nr 471, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1946/47.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning att andra kammaren beträffande statsutskottets memorial nr 254 fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.21 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 1 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 12 på dagen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 453, till Konungen i anledning av väckta motioner om förläggande till Västerbottens län av ett statligt eller under statligt medverkan tillkommet pappersbruk.

*Ang. ett
ifrågasatt
handelsavtal
med Sovjet.*

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Nordenson* till hans excellens herr statsministern framställt en så lydande fråga: »Har regeringen för avsikt att låta riksdagen pröva frågan om ett handelsavtal med Sovjet och fatta beslut i ärendet innan regeringen för sin del binder sig i en fråga, som i nuvarande läge i så hög grad kan påverka vårt penningvärde samt våra arbetskrafts- och materialproblem?»

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöi ordet och anförde: Herr talman! Herr Nordenson har frågat:

»Har regeringen för avsikt att låta riksdagen pröva frågan om ett handelsavtal med Sovjet och fatta beslut i ärendet innan regeringen för sin del binder sig i en fråga, som i nuvarande läge i så hög grad kan påverka vårt penningvärde samt våra arbetskrafts- och materialproblem?»

Med anledning av denna fråga vill jag endast meddela, att förfarandet i denna angelägenhet alltjämt är föremål för övervägande.

Herr **Nordenson**: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt vördsamma tack för det lämnade svaret.

Jag vill till detta endast foga det uttalande, att min fråga har varit dikterad av en önskan att den behandling av ifrågavarande ärende, som tillkommer riksdagen, skulle i detta fall bli av reell och icke blott av formell art. Detta har synts mig angeläget dels med hänsyn till frågans omfattning och dels med hänsyn till vikten av att alla berörda parter bli så fullständigt informerade och hörda som möjligt, så att det verkligen blir oss möjligt att fullfölja detta avtal på ett sådant sätt, att de mål, som därmed åsyftas, även bli uppnådda.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag lade märke till att hans excellens herr statsministern i sitt svar nämnde, att det förfarande, som här skulle tillämpas, ännu är föremål för övervägande. Det vore av intresse att erfara, hur detta meddelande skall förstås i belysning av det besked, som hans excellens herr utrikesministern gav här i kammaren i ett interpellationssvar för någon tid sedan, vari han förklarade, att det var regeringens mening att tillämpa den praxis — jag beklagar, att jag inte kan återge orden exakt, men ungefär så sade han — att alla handelsavtal av större vikt hädanefter skulle underställas riksdagens prövning. Oavsett det förhållandet, att det eventuellt för själva

Ang. ett ifrågasatt handelsavtal med Sovjet. (Forts.)

kreditåtagandena kan finnas täckning i något riksdagens beslut, ville han alltså uppställa denna allmänna princip.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Då jag svarat, att frågan om förfarandet alltjämt är under övertvägande, är det uppenbart, att jag inte kan ingå i någon debatt om detta speciella fall.

Med stöd av § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr **Näsgård** till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställt följande fråga: »Har regeringen för avsikt att vidtaga åtgärder i avsikt att förhindra att utländska turister på besök i Sverige bibringas en felaktig föreställning om vårt försörjningsläge?»

Ang. utländska turisternas föreställning om Sveriges försörjningsläge.

Ordet lämnades till herr statsrådet **Danielson**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Näsgårds berörda fråga, och nu yttrade: Herr talman! Herr Näsgård har frågat chefen för folkhushållningsdepartementet, om regeringen ämnade vidtaga åtgärder i avsikt att förhindra, att utländska turister på besök i Sverige bibringas en felaktig föreställning om vårt försörjningsläge.

Med anledning härav får jag i egenskap av tillförordnad chef för folkhushållningsdepartementet anföra följande.

Med hänsyn till det ansträngda försörjningsläget beträffande såväl mjöl som matfett har det varit nödvändigt att under våren vidtaga nedskärningar av ransonerna av dessa varor. Även sockerransonen har beskurits, närmast för att möjliggöra en ökad hjälpverksamhet.

Dessa nedskärningar ha drabbat icke endast de enskilda hushållen utan även restauranger, hotell och pensionat m. m. Näringsställets tilldelningar av mjöl och matfett för matlagningsändamål ha sålunda sänkts med cirka 15 procent och deras sockertilldelning med 25 till 30 procent, vilket senare bl. a. föranlett minskning av antalet sockerbitar vid servering av kaffe och te. Dessutom ha åtgärder vidtagits för att åstadkomma en standardsänkning på restaurangerna, innebärande att det s. k. smörgåsbordet begränsats till högst tre assietter och att antalet rätter i varje måltid begränsats till högst tre, varvid assietterna skola räknas som en rätt.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att det svenska ransoneringssystemet är anordnat så, att man vid förtäring på näringsställe är skyldig avlämna restaurangkuponger för smör, bröd och ransonerade köttvaror. I åtskilliga främmande länder behöver en gäst däremot icke avstå av sin egen ranson för den mat, som han intar på ett näringsställe, vilket alltså innebär att vad som serveras på restauranger o. dyl. blir ett rent tillskott till hans ranson.

Enligt vad från livsmedelskommissionen uppgivits erhålla utlänningar i princip ransoneringskort efter samma grunder som svenska medborgare för den tid de skola uppehålla sig här i landet. Vid ankomsten till Sverige erhåller en utlänning genom vederbörande passkontrollants försorg ett restaurangkort för bröd, ett för smör och ett för kött, vilket ungefär motsvarar den svenska grundransonen under en halv vecka. Resande, beträffande vilka passkontrollanten kan avgöra att vistelsen icke kommer att uppgå till denna tid, skola erhålla endast ett halvt restaurangkort av varje slag. Utlänning, som kvarstannar längre tid än den, för vilken han erhållit kort av passkontrollanten, har att vända sig till kristidsnämnden och kan där mot skriftlig ansökan och företeende av sitt pass erhålla ytterligare kort för den tid han skall vistas här. I intet fall kan han dock få kort för längre tid än uppehållstillståndet omfattar. I Skånes

Ang. utländska turisternas föreställning om Sveriges försörjningsläge. (Forts.) kustorter har det sedan lång tid tillbaka varit praxis, att danskarna vid första besöket hos kristidsnämnden erhålla ransoneringskort för högst en vecka. I Stockholm och Göteborg ha kristidsnämnderna med hänsyn till det stora antalet ansökningar tidigare icke ansett sig kunna konsekvent genomföra en dylik begränsning.

Det är emellertid känt, att utläningar i vissa fall varit rikligt försedda med ransoneringskort. Mången gång torde detta ha sin grund i det förhållandet, att utläningar ofta åtnjuta en omfattande gästfrihet här i landet. Understundom har det emellertid förekommit, att utläning, som tillfälligt vistas i Sverige, från kristidsnämnden utfått ransoneringskort för längre tid än vistelsen omfattat, beroende på att oriktiga uppgifter lämnats kristidsnämnden om vistelsetidens längd eller att uppehållet i Sverige blivit kortare än som ursprungligen beräknats. För att motverka sistnämnda företeelse har livsmedelskommissionen den 22 juni 1946 utfärdat vissa nya bestämmelser i förevarande ämne och samtidigt anmodat kristidsnämnderna att ha sin uppmärksamhet riktad på berörda förhållande och vidtaga lämpliga åtgärder till dess förebyggande. Enligt dessa bestämmelser skall, om en utläning personligen infinner sig hos kristidsnämnden, för utfäende av kort, kortutlämnaren noga höra efter vilken tid sökanden avser att stanna i Sverige. Kort får endast utlämnas för den tid, som vistelsen faktiskt skall omfatta och alltså icke utan vidare för hela den tid, som utläningen erhållit uppehållstillstånd. Som huvudregel vid utlämnande av kort från kristidsnämnd skall gälla, att utläning, som tillfälligt vistas i Sverige, icke tilldelas kort för mer än högst åtta dagar åt gången. Undantag från denna regel får göras endast i fall, då en utläning som redan vistats i riket omkring tolv dagar vid förnyad ansökan om kort på tillförlitligt sätt styrker, att hans fortsatta vistelse i Sverige kommer att omfatta mer än åtta dagar. Insändes ansökan om kort för här avsedd utläning med posten eller avlämnas ansökan genom ombud, bör sökanden i regel icke tilldelas kort för mer än fyra dagar och i intet fall för mer än åtta dagar åt gången.

Några ytterligare åtgärder äro för närvarande icke under övervägande, men frågan kommer att ägnas fortsatt uppmärksamhet och bli föremål för överläggningar mellan departementet och livsmedelskommissionen.

Herr Näsgård: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret. Samtidigt vill jag erkänna, att innehållet också förefaller att vara ganska tillfredsställande.

Jag tror att den stora allmänheten här i landet skulle bli mycket tillfreds, om de nya bestämmelser, som livsmedelskommissionen utfärdat sedan jag framställde min fråga, få till resultat en något mera restriktiv tilldelning av ransoneringskort till utläningar, som komma hit på besök — vi behöva därför inte svälta dem, det kan räcka, om de få samma tilldelning som vi själva. Den svenska allmänheten är naturligtvis föga trakterad av utgjutelserna i den utländska pressen om vår vällevnad. Vi veta ju själva, att ransonerna av många nödvändighetsvaror äro ganska knappa. Den långt ifrån rikliga sockertilldelningen under hela ransoneringstiden och icke minst efter krigets slut har vållat bekymmer för alla folklager, matfettets- och köttansonerna ha väl också för det mesta varit i knappaste laget; vissa tider mycket knappa. Nu kommer här en engelsk utsänd medarbetare, som det heter — det är alltså inte en fast korrespondent i Sverige — och säger inför sin stora publik, att ransoneringen i Sverige är rena propagandan och i första hand avsedd att freda svenska folkets ömtåliga samvete, eftersom det skulle kännas obehagligt för svensken att vara befriad från alla restriktioner, medan världen i övrigt har ont om mat. Vi kunna naturligtvis inte hindra utläningar att lämna oriktiga

Ang. utländska turisternas föreställning om Sveriges försörjningsläge. (Forts.)
uppgifter om oss, men sådana åtgärder borde kunna undvikas som direkt ge anledning till misstanken att hela vår ransonering är ett camouflage för vår s. k. vällevnad.

Herr statsrådet var nyss inne på frågan om vissa restriktioner på restaurangerna, men då måste jag säga, att anordningen med de tre assietterna i stället för det stora smörgåsbordet har blivit en särskild glädjekälla i utlandet. Jag skall inte här räkna upp, hur många slags sill som omsorgsfullt brukar redovisas i korrespondenserna och intervjuerna, utan jag nöjer mig med att konstatera, att denna inskränkning gjort ett mycket ringa intryck, om meningen var, som man väl får förutsätta, att annonsera en något stramare livsföring.

Jag skulle tro att denna fråga inte heller bara är en känsloräkning för oss svenskar, fastän vi kanske ha litet för lätt att känna oss illa berörda, när utlänningar skämta med oss, utan den har nog också en allvarligare sida. Får uppfattningen om vårt obegränsade överflöd sprida sig, kan det väl knappast vara till nytta vid förhandlingar om inköp av nödvändighetsvaror.

Nu har herr statsrådet redogjort för de principer, som tillämpas vid utdelning av ransoneringskort till hitresande utlänningar. Jag fick den uppfattningen av svaret, att utlänningarna åtminstone i princip inte skulle få större ransoner än vi svenskar, men jag fick också det intrycket att det inte hittills har räknats så noga med tiden för utlänningarnas uppehåll. Jag har tidigare fått uppgift att utlänningarna fått dubbla ransoneringskort och att det dessutom inte varit så noga med tiden för vistelsen här. De blevo tillfrågade, när de kommo, hur länge de skulle stanna, och då kanske de höggo till litet för mycket för säkerhets skull och fingo i alla fall kort för hela tiden. Jag hoppas nu, att det skall bli bättre ordnat efter de nya bestämmelser, som livsmedelskommissionen utfärdat den 22 juni.

Jag tror inte att vi på något sätt skulle behöva bli beskyllda för oginhet mot utlänningarna, om vi låte dem få sådana ransoner som vi själva ha. De få väl räkna till. Jag har hört av bekanta, som nyligen varit i Danmark, att det där visst inte är någon riklig tilldelning för utlänningar, fastän Danmark onekligen har en bättre livsmedelssituation än vi. Man har endast matfettskort, har jag hört sägas, men på restauranger och näringsställen behövas matfettskuponger till en hel mängd rätter, varför det blir ganska knappt med de ransoner, som utlänningar där få sig tillmätta.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **Erlander**, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Herlitz' interpellation angående statstjänstemännens fortsatta utbildning m. m., fick nu ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Herlitz till mig riktat följande fråga:

Ang. statstjänstemännens fortsatta utbildning m. m.

»Är statsrådet, efter samråd med övriga departementschefer på vilkas fördragning spørsmålet kan ankomma, villig att till allsidig prövning upptaga frågan om regelbundna föranstaltningar för information och fortsatt utbildning av statstjänstemän?»

Frågan om statstjänstemännens fortsatta utbildning har, som interpellanten framhåller, ofta varit föremål för uppmärksamhet. Särskilt har Nordiska administrativa förbundet ägnat intresse åt detta spørsmål. Även i våra grannländer, framför allt i Finland och Danmark, har frågan diskuterats, och i Finland har den dessutom varit föremål för en offentlig utredning 1942. De synpunkter, som härvid framförts, kan jag i allt väsentligt ansluta mig till. Det måste nämligen vara värdefullt, att i synnerhet förvaltningstjänstemännen, vare sig de avlagt juridisk eller annan examen, få tillfälle att bättre än under

Ang. statstjänstemännens fortsatta utbildning m. m. (Forts.)

sin dagliga gärning följa utvecklingen i lagstiftning och lagskipning samt er-hålla kännedom om på andra förvaltningsområden vunna praktiska erfarenheter. Även för lägre befattningshavare är värdet av en fortlöpande informa-tion uppenbar.

Kravet på information och fortsatt utbildning av statsförvaltningens tjänste-män har man, när det gäller speciella tjänstemannakategorier, i viss utsträckning sökt tillmötesgå. Denna utbildning har dock hittills bedrivits sporadiskt och i allmänhet inom respektive verk. Då interpellanten uttryckt en önskan att få en samlad överblick av vad som hittills gjorts och alltjämt göres på skil-da områden, har jag genom de olika statsdepartementen inhämtat erforderliga uppgifter. Efter samråd med interpellanten har jag emellertid funnit det mindre lämpligt att upptaga tiden här i kammaren med denna redogörelse, som i stället för publicering kommer att överlämnas till »Förvaltningsrättslig Tidskrift», varigenom intresserade kretsar erhålla del av den.

Enligt de inhämtade uppgifterna ha särskilda fortbildningskurser anordnats endast i begränsad omfattning. Det är likväl självklart, såsom interpellanten även framhåller, att en ständig vidareutbildning äger rum under själva tjäns-ten, dels genom olika former av självstudier, dels genom de överordnades di-rekta handledning. Men jag är liksom interpellanten medveten om att en viss ensidighet ändock icke kan undgås på grund av tjänstemännens nödvändiga spe-cialisering.

Det möter dock stora praktiska svårigheter att regelbundet och planmässigt anordna kurser eller studiekonferenser, framför allt för personalen inom depar-tementen och de centrala ämbetsverken. Att t. ex. under 2 à 3 veckor frigöra något större antal tjänstemän från centralförvaltningen torde vara vanskligt. Då dessutom utbildningsproblemen för statstjänstemännen äro långt ifrån ens-artade, torde man i fortsättningen liksom hittills kunna anordna sammanhäng-ande fortbildningskurser som regel endast för speciella kategorier av tjänste-män inom respektive verks regi.

De problem, som uppdragits i interpellationen, måste emellertid anses vara av stor betydelse. Jag är för min del också benägen att tro, att en fortlöpande information och efterutbildning av statstjänstemän i olika hänseenden skulle vara till gagn för statsförvaltningen. Jag anser därför, att frågan härom vid lämpligt tillfälle bör övervägas av regeringen.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Då jag nu framför mitt tack till herr stats-rådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, måste jag särskilt tacka honom därför att jag har besvärat honom i en angelägenhet, som i så stor utsträckning faller inom andra departements verksamhetsområden. Jag hade emellertid ingen annan utväg än att vända mig med min fråga till honom. Jag tror också att jag vid detta tillfälle kan ge uttryck åt samtliga närvarande kammarledamö-ers tacksamhet för den praktiska förenkling av våra förhandlingsformer, som herr statsrådet genomfört genom den form för svarets avgivande, som han valt. Jag skall å min sida inte bli utförlig heller, men några reflexioner må jag få tillåta mig.

Jag tar fasta på att herr statsrådet erkänner betydelsen av att genom kurser och konferenser m. m. vidareutbilda statstjänstemännen. Det framstår i själva verket för mig som en utomordentligt viktig angelägenhet, särskilt i en tid, då statsförvaltningen sväller ut över allt flera nya områden och det är alltmera angeläget att få ett grepp om, hur nyare lagstiftning m. m. tillämpas inom förvaltningens olika organ.

Det är ju alldeles riktigt, att de frågor, som jag här kastat fram, till väsentlig del äro specialfrågor — frågor om utbildning av den ena och den andra tjänste-

Ang. statstjänstemännens fortsatta utbildning m. m. (Forts.)

mannakategorien — och det är helt naturligt, att herr statsrådet inte har tagit någon ståndpunkt till dem alla. Det skall inte heller jag göra, fastän jag från många håll i anledning av interpellationen fått vittnesbörd om att problemet är aktuellt inom skilda tjänstemannakategorier. Det är bara en sak jag vill säga, och det är, att det kanske var en liten missräkning, att det inte har sagts någonting ifrån socialdepartementets sida om ett ämne, som jag särskilt har tryckt på, nämligen önskvärdheten av att detta behov skall beaktas i vad angår länsstyrelsernas personal. Detta förefaller mig också vara ett ur allmän synpunkt särskilt centralt och betydelsefullt problem. Jag har kännedom om att det hos statsrådet Möller ligger en framställning ifrån personalorganisationen inom länsstyrelserna, ett förslag som jag har tagit del av och som är sympatiskt icke minst såtillvida, att det förutsätter någon sorts konferenser, som väsentligen skulle bygga på deltagarnas egen självverksamhet. Jag får vördsamt hemställa till herr statsrådet, om herr statsrådet skulle vilja åtaga sig att framföra en direkt hälsning till statsrådet och chefen för socialdepartementet och be honom att tänka på denna angelägenhet.

Jag har i min interpellation också antytt möjligheten av någon sorts samlad översyn över hela detta problem. Det kan naturligtvis tyckas överflödigt och tyckas vara en överorganisation att på detta sätt ta upp saken till samlad behandling. Givetvis är det dessutom så, att saken skötes bäst i varje särskilt verks regi. Dock tror jag att en mera samlad behandling är av betydelse. För det första genom att frågan aktualiseras på sådana ställen, där den ännu icke varit framme, och alltså ett incitament ges till sådana här anordningar. Den redogörelse, herr statsrådet åberopar, visar i själva verket, att behovet hittills bara blivit löst på ett mycket ojämnt sätt. För det andra är det naturligtvis av betydelse att konfrontera erfarenheter från olika områden. Jag tror också att en viss försiktig samordning av verksamheten kan vara till nytta. Jag har under årens lopp haft mångahanda erfarenheter av föreläsnings- och kursverksamhet för olika grupper av statsförvaltningens tjänstemän. Jag har många gånger gjort den reflexionen: vilken tidsspillan och kraftförslösning äger inte rum här genom att man engagerar stundom kanske ganska goda krafter för att informera en mycket liten grupp av tjänstemän, då samma sak lämpligen kunde sägas till många flera? Jag undrar, om det inte kan vara en naturlig sak att sikta till en något fastare organisatorisk ram för detta arbete.

Jag kan inte neka till, att då jag framställde denna interpellation hade jag i tankarna sådana anordningar som man känner t. ex. från Tyskland, de gamla förvaltningsakademierna, vilka tjänade ett sådant syfte, eller den i Frankrike inrättade Centre de hautes études. Nu vill jag inte alls ifrågasätta något så storslaget och storstatligt — det är inte sagt, att vi ha användning för det. Men att det kunde vara nyttigt med en något fastare organisatorisk ram för arbetet, därom känner jag mig ganska övertygad.

Hur herr statsrådet nu ser på detta problem, är jag inte riktigt på det klara med. Herr statsrådet säger, att frågan vid lämpligt tillfälle bör övervägas av regeringen. Jag kan inte riktigt bedöma ordens valör så att jag vet, vilka förhoppningar jag kan göra mig på grundval av detta uttalande, men jag skulle med allt eftertryck vilja säga, att herr statsrådet skulle göra sig i hög grad förtjänt om den svenska förvaltningen, om han snarast möjligt ville ta upp detta spörsmål till övervägande.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag vill gärna personligen deklarerera, att jag i allt väsentligt delar de synpunkter som interpellanten här framfört. Trots att det alltid måste bli en viss splittring i den ifrågasatta utbildningsverksamheten, vore det säkerligen fördelaktigt, om man kunde hitta ett

Ang. statstjänstemännens fortsatta utbildning m. m. (Forts.)
sätt att hålla det hela samman. Men jag lovar ingenting för egen del, ty jag har ju händerna så fulla med arbetsuppgifter som ligga inom departementets område, och detta ligger, såsom herr Herlitz själv påpekade, utanför ecklesiastikdepartementets arbetsuppgifter.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, för att fästa uppmärksamheten på att länsstyrelsernas tjänstemän ändå ha en viss möjlighet till kontakt med vad som rör sig i förvaltningen genom de årligen återkommande landshövdingemötena. Det är en institution sedan ett par år tillbaka, att landshövdingarna varje höst samlas här för att diskutera viktiga ting inom förvaltningen. De ta därvid med sig sina landssekreterare och de föredragande inom länsstyrelserna, som handlägga de ärenden som skola behandlas. Ibland när det gäller viktigare frågor samlar man ett landshövdingemöte utanför det ordinarie programmet. I morgon t. ex. träffas landets landshövdingar jämte sina tjänstemän för att diskutera den nya kommunindelningen. Dylika extra landshövdingemöten ha, tror jag, förekommit vid flera tillfällen. Bl. a. föregicks civilförsvarets omorganisation av en liknande överläggning.

Socialdepartementet har sålunda inte varit helt ointresserat av dessa synpunkter, men jag skall ändå åtaga mig att framföra den hälsning som interpellanten vill ha vidarebefordrad till statsrådet Möller.

Herr Andrén: Herr talman! Den högskola, som jag har äran att tillhöra och till vars mest försumliga lärare jag får räknas, har gjort vissa experiment på detta område som jag i detta sammanhang vill bringa i erinran.

Högskolan har sålunda anordnat dels läarkurser, dels kurser för lärare vid läroverk i humaniora. Jag vet att dessa kurser ha varit mycket eftersträfvade och att till och med fler än vad som kunnat tas emot ha anmält sig till deltagande. Jag är också övertygad om att högskolans kurser ha varit till stor nytta. Man torde inte kunna förneka, att en person som för tjugu, kanske trettio år sedan avslutat sina studier vid universitet eller högskola i hög grad är i behov av att få sina gamla kunskaper förnyade och dessutom lära en hel del om forskningens senare landvinningar. Jag tror därför att dessa efterutbildningskurser ha en stor uppgift att fylla.

Såvitt jag förstod åsyftade herr Herlitz, den ärade interpellanten, kanhända främst vissa kurser i förvaltningskunskap, en uppgift som självklart inte direkt faller inom ecklesiastikdepartementets område. För min del är jag nog ganska övertygad om att de, som under några år ha tjänstgjort i våra centrala verk och departement, veta mycket mer om svensk förvaltningsrätt än vad både jur. kandidater och pol. magistrar kunna när de avlägga sina examina. Man lär sig fortlöpande i departementen så väsentliga ting och dessutom så många detaljer, varom man har ganska liten aning, skulle jag tro, när man avslutar sina akademiska studier.

Vad som således framför allt behövs är utbildning och undervisning rörande den rent materiella sidan. Jag nekar inte till att det inom vår offentliga rätt finns vissa områden som äro föga belysta och där det blott är några få som ha en nästan *hemlig* kunskap. Jag tänker närmast på budgeträtten, där vissa spörsmål äro så intrikata att det blott är några få personer i landet som ha någon större kännedom om dem. Det skulle därför säkerligen vara ganska värdefullt för departementens tjänstemän att få någon undervisning, en *nyttig* undervisning som det hette förr i världen, om just detta spörsmål. Men det är ett undantag. I flertalet fall veta de tjänstemän som ha tjänstgjort i våra departement, verk och nämnder betydligt mera om den verkliga förvaltningsrätten än vad en jur. kandidat eller pol. magister kan inhämta med de kurser som inläras vid våra universitet.

Ang. statstjänstemännens fortsatta utbildning m. m. (Forts.)

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag begärde ordet för att undanröja ett möjligt missförstånd.

Jag fattade inte riktigt herr Andréns anförande. Det syntes på något vis utgå från den föreställningen, att vad jag talat om vore om behovet av en fortsatt akademisk undervisning i t. ex. förvaltningsrätt för statstjänstemän. Det syftar jag inte alls till, och jag hänvisar därvidlag till interpellationen. Vad jag vill ha till stånd är en utbildning, eller kalla det vad man vill, som framför allt siktar till en orientering i den nyare lagstiftningen under medverkan framför allt av praktiska män ifrån administrationen.

Jag vill understryka detta, herr talman, för att icke det intrycket skall kvarstå, att det här vore fråga om någon expanderings av den akademiska undervisningen i förvaltningsrätt. Den tanken är mig främmande. Huruvida dessa fortsatta studier skola få en mer rättslig karaktär eller om de främst skola inriktas på det praktiska livet, blir en fråga för sig. Det får naturligtvis bli olika på olika områden. Säkerligen behövas båda delarna.

Herr **Andrén**: Herr talman! För att undanröja ett missförstånd från herr Herlitz sida vill jag säga, att jag naturligtvis icke ett ögonblick har tänkt mig att herr Herlitz avsett någon akademisk utbildning på förvaltningsrättens område för dem som tjänstgöra i våra departement och centrala verk. Herr Herlitz tankegång ledde mig emellertid in på tankar och funderingar, som jag tror äro ganska väsentliga på ett annat område, nämligen behovet av att vid våra juridiska fakulteter knyta jurister med erfarenhet från det praktiska rättslivet. Sådana praktiska jurister skulle säkerligen ha mycket att lära våra studenter vid de juridiska fakulteterna. Men det är ett helt annat problem, låt vara att det har nära sammanhang med det ämne som nu diskuteras.

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **Erlander**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara jämväl herr Wahlunds interpellation angående rätten till avgång från åttaårig folkskolas sjunde klass, och nu yttrade: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Wahlund riktat uppmärksamheten på att elever i åttaåriga folkskolor, som lämna skolan med sjunde klassen, enligt gällande bestämmelser måste avgå enligt folkskolestadgan § 48. Denna paragraf handlar om avgång från folkskolan utan inhämtande av det föreskrivna kunskapsmålet. Då nämnda elever emellertid inhämtat ett kunskapsmål, som är lika stort som det för landet i dess helhet obligatoriskt föreskrivna, har interpellanten ansett att en ändring bör komma till stånd. Han anser sig ha så mycket större skäl härför som folkskolestadgan under vissa förhållanden medger elev i folkskola med sjuårig lärokurs att avgå från sjätte klassen med fullständigt avgångsbetyg. Interpellationen utmynnar i följande fråga:

»Har herr statsrådet för avsikt att i § 47, folkskolestadgan, intaga övergångsbestämmelser, motsvarande dem för sjuåriga skoldistrikt?»

Jag vill inledningsvis framhålla, att anledningen till att det av interpellanten berörda förhållandet inte fått en tillfredsställande lösning torde vara, att åttaårig folkskola inte är av statsmakterna föreskriven som obligatorisk. Inte ens den sjuåriga obligatoriska skolan är ännu till fullo genomförd. Enligt § 1 mom. 5 i folkskolestadgan kan skoldistrikt emellertid efter medgivande av Kungl. Maj:t anordna folk- och småskola med ett större antal obligatoriska årsklasser än sju. Med stöd av detta stadgande har obligatorisk åttaårig folkskola hittills införts i ett mindre antal skoldistrikt.

Ang. rätten till avgång från åttaårig folkskolas sjunde klass.

Ang. rätten till avgång från åttaårig folkskolas sjunde klass. (Forts.)

Den åttaåriga folkskolan befinner sig emellertid i stark utveckling, och frågan om dess införande är aktuell på många håll i landet. I samband härmed ökas givetvis behovet av att folkskolestadgan på ett tillfredsställande sätt reglerar avgångsbetygen för de elever i distrikt med obligatorisk åttaårig folkskola, som av olika skäl komma att avgå från lägre klass. Jag är för egen del beredd att snarast upptaga denna fråga till behandling och tillse, att lämpliga föreskrifter utfärdas.

Herr Näsgård: Herr talman! Interpellanten är förhindrad att närvara här i dag och har bett mig att till herr statsrådet framföra hans tack för svaret på interpellationen. Någon kommentar skall jag inte göra, men det förefaller som om interpellationssvaret vore tillfredsställande.

Ang. Tullbron i Falkenberg.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **Nilsson**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Ströms och fru Svensons interpellationer angående Tullbron i Falkenberg, erhöi slutligen ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Ström frågat mig

1) om jag observerat planerna på att genom en oförsvarlig breddning av Falkenbergs Tullbro förstöra ett av landets märkligaste byggnadsminnesmärken,

2) om det är mig bekant vilken ställning väg- och vattenbyggnadsstyrelsen intagit i denna sak och särskilt rörande frågan om ny bro över Ätran vid Garvareforsen i Falkenberg, varigenom förstörelsen av Tullbron kunde undgås,

3) om man kan förvänta en lagstiftning, som bättre än nu skyddar landets äldre kulturvärden och landskapsbilder inför den förestående om- och nybyggnaden av våra bilvägar och kraftledning, samt åtgärder för att förstärka den konstnärliga och kulturhistoriska sakkunskapen inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Vidare har fru Svenson med kammarens tillstånd frågat mig, om jag anser det vara en framkomlig väg att lösa tvisten om den gamla Tullbron i Falkenberg, att staten ånyo övertager ansvaret för bron.

Med anledning av dessa båda interpellationer vill jag anföra följande.

Tullbron över Ätran i Falkenberg byggdes under 1750-talet efter ritningar av överintendenten Carl Hårleman. Materialet är gråsten, och bron anses med sina fem runda valv och sin smäckra form vara en av våra vackraste broar. År 1911 medgav Kungl. Maj:t att Tullbron, som då ägdes av kronan, finge överlåtas på Falkenbergs stad, men föreskrev därvid, att staden vid reparation skulle tillse att brons utseende såvitt möjligt icke förändrades.

Bron ingår i rikshuvudvägen Malmö—Halmstad—Falkenberg—Göteborg (den s. k. västkustvägen), som över Ätran och genom Falkenbergs centrala del går i öst-västlig riktning. Tullbron utgör samtidigt den enda vägbroförbindelsen mellan stadens större del, som är belägen på Ätrons västra sida, och stadsdelen Herting på den östra. Någon annan vägbro över Ätran finnes icke i Falkenbergs närhet.

Rikshuvudvägens sträckning genom staden är relativt god. De i densamma ingående vägarna och gatorna, däribland Sandgatan och Brogatan i stadens centrum, ha rätt god plansträckning och även en bredd, som för den närmaste framtiden kan godtagas. Däremot utgör själva bron med sin ringa bredd ett avsevärt hinder för trafiken. I många andra såväl större som mindre städer utgör ordnandet av genomfartsleden ett ganska svårlost tekniskt-ekonomiskt problem. För Falkenbergs vidkommande är detta problem relativt enkelt att

Ang. Tullbron i Falkenberg. (Forts.)

lösa för åtskilliga år framåt, under förutsättning att trafikpunkten vid Tullbron går att ordna på ett tillfredsställande sätt.

Tullbron betjänar även den lokala trafiken till stadsdelen Herting, som börjat utbyggas i ökad omfattning. I denna stadsdel ligga realskola, idrottshall m. m., varjämte en livligt frekventerad badstrand är belägen på denna sida om Ätran. Den rent lokala trafiken över Tullbron har ökat starkt under senare år. Några exakta siffror rörande denna ökning äro dock icke tillgängliga.

Den totala trafiken över bron är ansevärd. Sålunda var trafiken enligt 1936 års sommarräkning 1 744 fordon och 3 437 cyklar per dygn. Maximala antalet motorfordon per timme utgjorde enligt denna räkning 207. Vid en år 1943 av staden verkställd sommarräkning uppgick antalet cyklar per dygn till 6 498.

Tullbrons nuvarande bredd är 7,2 meter, räknat mellan räckena, och denna bredd är uppdelad i en körbana om 4,4 meter och två gångbanor om vardera 1,4 meter.

På grund av det betydande hinder, som Tullbron ur trafiksynpunkt i sitt nuvarande skick innebär, har denna trafikfråga länge varit aktuell. Åtskilliga alternativ till frågans lösning ha därvid diskuterats. I det följande vill jag omnämna endast två av dessa alternativ, då de övriga icke längre torde äga intresse.

Det ena alternativet gäller *breddning av Tullbron genom utflyttning av ena brofasaden*. År 1939 ingav drätselkammaren i Falkenberg till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen en behovsplan för väg- och gatuarbeten i staden, i vilken plan upptogs breddning av Tullbron till 13,5 meter. Breddningen skulle omfatta bronns norra sida (uppströmssidan) och verkställas genom numrering, märkning och nedtagning av fasadstenarna samt återuppsättande av dessa i den nya fasaden, som alltså skulle bli densamma som den nuvarande. Vid behovsplanen fanns fogat ett yttrande av riksantikvarieämbetet. Ämbetet fann det ur kulturhistorisk synpunkt vara synnerligen angeläget, att Tullbron såvitt möjligt icke förändrades till sin karaktär, men sade sig å andra sidan inse, att trafiktekniska skäl nödvändiggjorde en ökning av bronns kapacitet. Då en breddning av bron sålunda torde vara ofrånkomlig, ville ämbetet uttala sin tillfredsställelse över stadens beslut att verkställa arbetet på sådant sätt, att bronns karakteristiska utseende i väsentliga drag komme att bibehållas. Ämbetet tillrådte slutligen, att bredden tilltogs så, att en ytterligare breddning senare icke behöfde befaras.

Den 19 april 1940 fastställde Kungl. Maj:t ett av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen upprättat förslag till fördelningsplan för tilldelning till städerna av automobilskattemedel. I planen ingick breddning av Tullbron, men som villkor beträffande detta företag föreskrefs, att arbetet finge påbörjas först efter medgivande av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen efter inspektion på platsen. Dylig inspektion verkställdes den 10 juni 1940 av gatuinspektören Blomberg, som i därefter avgivet yttrande förordade anstånd med breddningen till dess utredning föreläge om sträckningen för en ny genomfartsled genom staden samt tillika uttalade, att om Tullbron icke bleve på något sätt effektivt avlastad, breddning av bron borde ske till 13,5 meter. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen godkände sedermera den 19 juni 1941 en från drätselkammaren inkommen arbetsplan för breddning av bron till 13,5 meter, och den 27 mars 1942 fastställde Kungl. Maj:t, nu utan något villkor, ett av styrelsen upprättat förslag till fördelningsplan för tilldelning till städerna av automobilskattemedel, vilken plan bl. a. avsåg breddning av Tullbron.

I enlighet med dessa båda Kungl. Maj:ts beslut har staden för ombyggnaden av bron med tillfartsvägar uppburet statsanslag med 226 800 kronor.

Slutligen har Kungl. Maj:t den 8 januari 1943 på framställning av stadsfull-

Ang. Tullbron i Falkenberg. (Forts.)

mäktige samt efter hörande av länsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fastställt sådan ändring av stadsplanen för staden, att Tullbron finge en invändig bredd av 13,5 meter. I detta ärende hade länsstyrelsen och riksantikvarieämbetet avstyrkt breddningen, medan byggnadsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tillstyrkt densamma. Byggnadsstyrelsen ansåg en breddning utgöra en nödvändig förutsättning för att bron för framtiden bevarades såsom ett levande byggnadsverk men ifrågasatte om breddningen ej kunde inskränkas till 11,5 meter. Förutom brons förnäma linjer och utförande i övrigt samt dess vackra läge vore det nämligen måttförhållandena, som gäve den nuvarande bron dess skönhetsvärde. Då ett fastställande av det föreliggande förslaget givetvis icke hindrade att breddningen skedde till ett mindre mått än 13,5 meter, ansågo sig styrelsen icke böra avstyrka fastställelse men ville hemställa, att vad styrelsen anfört måtte delgivas vederbörande myndigheter i staden.

Stadsfullmäktige i staden ha emellertid den 31 maj i år med 13 röster mot 6 beslutat en breddning av bron till 13,5 meter.

En dylik breddning beräknas för närvarande kosta 330 000 kronor.

Det andra alternativet avser *byggande av en ny bro vid Garvareforsen*. Den nya bron skulle ingå i en på längre sikt planerad genomfartsled genom staden vid sidan om stadens tätare bebyggelse. Huru denna led i detalj skall utformas är ännu icke fastställt. Planeringsarbetet sammanhänger med stadsplane-frågan för ett område norr om Ätran och den nuvarande tätbebyggelsen. De hittills verkställda undersökningarna utvisa, att en sådan förbindelseled lämpligen kan utgå från den nuvarande rikshuvudvägen omkring 350 meter öster om Tullbron, varifrån den i nästan nordlig sträckning skulle gå fram till och över Ätran vid den s. k. Garvareforsen. På denna plats, omkring 420 meter uppströms Tullbron, skulle den nya bron anordnas. Från Garvareforsen skulle genomfartsleden genom lämplig inarbetning i stadsplanen ledas fram till en trafikplats och därifrån föras vidare med anslutning antingen till den nuvarande rikshuvudvägen vid Eneskogstorp eller till vägen Falkenberg—Lisbro vid Tanga. I det förra fallet skulle omläggningen få en total längd av 5 200 meter. I det senare fallet skulle den begränsas till 1 700 meter, men då måste vägens fortsättning över Lisbro och Morup ombyggas som rikshuvudväg. Alternativet äro kostnadsberäknade till respektive 2 531 000 kronor och 4 409 000 kronor.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser, att denna genomfartsled bör ställas på framtiden på grund av de betydande kostnaderna för dess genomförande, de begränsade anlagen till städernas väghållning och de betydligt mera trängande behoven av förbättrade genomfarter i åtskilliga andra städer. Styrelsen förutsätter dock, att utrymme för genomfartsleden reserveras i samband med stadsplaneringen, så att dess framtida utförande icke äventyras.

Emellertid har den meningen uttalats, att man genom att utföra allenast den del av den planerade genomfartsleden, som omfattar bron vid Garvareforsen med erforderliga anslutningsvägar, skulle kunna avlasta Tullbron så mycket att den åtminstone tills vidare kunde bibehållas i oförändrat skick.

En bro vid Garvareforsen med anslutningsvägar torde för närvarande kosta mellan 800 000 och 900 000 kronor.

Herr Ström har frågat mig vilken ställning väg- och vattenbyggnadsstyrelsen intagit i denna sak och särskilt till frågan om en ny bro vid Garvareforsen. Enligt vad jag inhämtat är styrelsens uppfattning i huvudsak följande.

För genomgångstrafiken på rikshuvudvägen är den nuvarande genomfartsleden tillräcklig, om trafikpunkten vid Tullbron kan ordnas på ett tillfreds-

Ang. Tullbron i Falkenberg. (Forts.)

ställande sätt. På längre sikt kommer dock den ifrågasatta genomfartsleden i anslutning till en bro över Garvareforsen att bli behöflig. Då behoven av medel till städernas oundgängligen erforderliga vägbyggnadsarbeten äro mycket stora, och då det nuvarande byggnadsanslaget är mycket litet i förhållande till dessa behov, är det emellertid icke möjligt att förutse, när bidrag kan komma att utgå till denna nya genomfartsled.

Styrelsen anser, att det för den lokala trafiken sannolikt kommer att i framtiden behövas ej endast en förbättrad förbindelse vid Tullbron utan även en ny bro vid Garvareforsen. En bro vid Garvareforsen är emellertid, som nyss nämnts, icke för närvarande behöflig som del av en förbifartsled och knappast heller som förbindelseled för den lokala trafiken, eftersom stadens centrum nu är beläget vid Tullbron. Frågan är med andra ord huruvida utförandet av en bro vid Garvareforsen kan beräknas medföra så stor trafikavlastning vid Tullbron, att denna i befintligt skick kan bibehållas för någon avsevärd tid framåt.

Styrelsen har då först tagit ställning till frågan om Tullbron under en sådan tid skall vara upplåten för enbart körtrafik eller för såväl gång- som körtrafik. Gångtrafiken kan nu taga sig över Åtran dels vid Tullbron, dels vid den omkring 350 meter nedströms Tullbron belägna järnvägsbron, där även en gångbro är anordnad. För den gångtrafik, som skulle avledas från Tullbron, torde vägen över denna gångbro medföra en vägförlängning av i medeltal omkring 500 meter. En bro vid Garvareforsen skulle giva minst samma vägförlängning. Avståndet kanske i och för sig icke verkar så stort, men då avstånden för den lokala trafiken i en mindre stad i allmänhet äro ganska små, kan vägförlängningen procentuellt sett bli ansevärd. Det synes därför styrelsen icke vara tillrådligt att avstänga Tullbron för gångtrafik. Denna har redan nu så stor omfattning på bron, att de nuvarande gångbanorna knappast äro till fyllest. Det är alltså ej tänkbart att för breddning av körbanan göra dem smalare.

Den nuvarande körbanebredden, 4,4 meter, bör alltså enligt detta styrelsens resonemang bibehållas. Denna bredd medger möte mellan två personbilar, om cykeltrafik ej samtidigt förekommer vid mötesplatsen. Möte mellan två lastbilar är ej möjligt. Bron kommer alltså att bli ett hinder för trafiken, och det blir nödvändigt att till Garvareforsbron överföra även en stor del av den trafik, som icke via denna bro får den fördelaktigaste vägsträckningen. Då uppställer sig frågan hur tillfarterna till Garvareforsbron kunna utbildas. Den från riksvägen ledande tillfartsvägen på Åtrans östra sida bör utbyggas samtidigt med bron och kan erhålla fullgod sträckning och bredd. Detsamma gäller den korta anslutningen mellan bron och gatunätet på Åtrans västra sida. Däremot är det gatusystem, på vilket trafiken skall kopplas in, icke så lämpligt. De två närmast Åtran belägna och ungefär parallellt med densamma löpande gatorna, Ågatan och Storgatan, äro smala och ansluta till Brogatan i punkter, som ej kunna utbildas på ett ur trafiksäkerhetssynpunkt tillfredsställande sätt. Härtill kommer att Storgatan utgör stadens viktigaste affärsgata. Den tredje gatan, Nygatan, har visserligen större bredd men är även den till stor del affärsgata, till vilken genomfartstrafiken med hänsyn till trafiksäkerheten helst icke bör förläggas. Även om detta i och för sig icke bör utgöra hinder för att leda fram trafiken i denna gata, bli dock en del anstalter för trafiksäkerheten nödvändiga. Slutligen är anslutningen mellan Nygatan och Sandgatan (rikshuvudvägen) mindre lämplig, bland annat på grund av att avvigningsvinkeln överstiger 90°. Till de svårigheter, som sålunda anförts, kommer att vägen över Garvareforsbron blir omkring 600 meter längre än vägen över Tullbron. Man kan därför icke lita på att en frivillig

Ang. Tullbron i Falkenberg. (Forts.)

avlastning från leden över Tullbron till leden över Garvareforsen kommer att ske, om icke samtidigt reglerande åtgärder vidtagas i administrativ ordning.

Enbart genom lämplig vägvisning anser styrelsen relativt litet vara att vinna. En sådan skulle troligen i regel följas endast av dem som icke känna till de lokala förhållandena. Lokaltrafiken kommer med säkerhet att här som på andra platser välja den väg, som vederbörande trafikant förmodar ge den snabbaste förbindelsen. Resultatet torde bliva att en avlastning i verklig mening till Garvareforsleden icke komme att ske annat än vid tillfällen, då Tullbron till bristningsgränsen belastats med trafik. Om härigenom endast uppstode tidsförlust för trafikanterna, skulle detta vara av mindre betydelse. Men med den sammansatta trafik, som man har att räkna med på Tullbron, komme trafiksäkerheten att allvarligt äventyras vid full trafikbelastning av bron. Särskilt torde cykeltrafiken bliva utsatt för stora risker. Om således en avlastning på sådant sätt genom Garvareforsleden icke är lämplig, utesluter detta icke att lastbils- och busstrafiken kan behöva hänvisas över denna led för att därigenom lätta situationen vid Tullbron. Detta medför emellertid behov av trafikövervakning, vartill kommer att det icke kan vara önskvärt att till den längre vägen, d. v. s. över Garvareforsen, hänvisa den speciellt nyttobetonade trafik som lastbilar och bussar representera. För att, såsom fru Svenson i sin interpellation förordat, enkelrikta trafiken genom staden skulle särskild trafikövervakning också erfordras, varjämte en dylik åtgärd skulle medföra andra betydande olägenheter.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens uppfattning är sålunda, att Tullbron i sitt befintliga skick, även om en broförbindelse vid Garvareforsen ordnas, ej blir i stånd att tillfredsställande förmedla den trafik som man måste räkna med vid denna stadens hjärtpunkt. Om Garvareforsleden utföres först och Tullbron bibehålles i befintligt skick, torde risk föreligga, att krav framdeles uppkomma på ordnande av trafikfrågan vid Tullbron. Den av interpellanterna föreslagna lösningen utgör sålunda ingen garanti för att Tullbron för framtiden bevaras i sitt nuvarande skick. Frågan skjutes blott framåt i tiden. Om däremot trafikleden vid Tullbron ordnas först, torde avsevärd tid komma att förflyta innan Garvareforsleden oundgängligen måste genomföras. På grund av att vägbyggnadsanslagen äro små i förhållande till de vägbehov, som städerna i allmänhet kunna uppvisa, är det alltså enligt styrelsens mening även av ekonomiskt intresse att trafikfrågan först löses vid Tullbron.

Jag har nyligen i sällskap med riksantikvariern och representanter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen besökt Falkenberg samt därvid sammanträffat med representanter för staden, både sådana som förordat och röstat för och sådana som motsatt sig en breddning av Tullbron. Under överläggningarna förklarade riksantikvariern, att enligt hans mening breddningen borde till varje pris undvikas. Från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens sida framfördes styrelsens av mig nyss återgivna synpunkter. Vid samtal, som jag sedermera fört med styrelsens huvudrepresentant, överdirektören Hjort, har emellertid denne framhållit, att frågan efter riksantikvarierns senaste uttalande måhända kommit i ett annat läge än tidigare, då styrelsen haft att utgå från riksantikvarieämbetets förklaring att en av trafiktekniska skäl nödvändig breddning kunde av ämbetet tillstyrkas. Det borde därför enligt överdirektör Hjorts mening måhända övervägas, huruvida icke — trots de därmed förbundna trafiktekniska och ekonomiska svårigheterna — Garvareforsbron med erforderliga anslutningsvägar borde i första hand komma till stånd och frågan om breddning av Tullbron borde få vila i avbidan på de erfarenheter man sålunda kunde få rörande möjligheterna att föra över trafiken till den nya trafikleden.

Beträffande frågan om valet mellan att snarast möjligt bredda Tullbron

Ang. Tullbron i Falkenberg. (Forts.)

eller att först bygga Garvareforsbron och avvakta resultaten härav ur trafiksynpunkt vill jag för egen del anföra följande.

En breddning av Tullbron till 13,5 meter skulle utgöra ett mycket beklagligt ingrepp, ty en väsentlig del av brons estetiska och kulturhistoriska värde beror av brons smäckra form. Ifrågasätts kan dock om detta värde helt skulle gå till spillo genom en dylik breddning. Någon hänsyn bör väl också tagas till riksantikvarieämbetets förklaring år 1939, att efter en breddning brons karakteristiska utseende i väsentliga drag komme att bibehållas. I anslutning till byggnadsstyrelsens förut återgivna uttalande om betydelsen av att bron genom en breddning bevaras såsom ett levande byggnadsverk vill jag också framhålla det ur kulturell synpunkt värdefulla i att bron får behålla sin ursprungliga uppgift som en betydelsefull trafikled, så att den icke mer eller mindre förvandlas till något som kan likställas med ett museiföremål. Under sådana förhållanden kan jag icke instämma i det oförbehållsamma klander, som av interpellanterna och eljest riktats mot de av Kungl. Maj:t i skilda sammanhang och efter nödig utredning godkända breddningsbesluten. Vid sidan av de estetiska och kulturhistoriska värdena äro dock även säkerhet, trivsel och ekonomi i trafiken värden, från vilka man icke bör bortse. Även om det skulle anses ur förvaltningsrättslig synpunkt försvarligt, att Kungl. Maj:t återkallade sina beslut om godkännande av breddningen och av staden återkrävde det härför utbetalade bidragsbeloppet, skulle jag således icke *nu* vilja förorda en dylik exceptionell åtgärd.

Om emellertid stadens för denna trafikfrågas lösning ansvariga organ vid fortsatt övervägande skulle finna lämpligt att åtminstone temporärt lösa densamma genom att bygga en bro vid Garvareforsen för att kunna praktiskt pröva huru mycket Tullbron därigenom skulle kunna avlastas från trafik, anser jag med hänsyn till frågans stora betydelse och svårbedömbara karaktär att statsbidrag till detta brobygge bör i vanlig ordning beviljas. Klart är nämligen, att en bro vid Garvareforsen förr eller senare blir behöfvig. Bron med erforderliga anslutningsvägar beräknas visserligen kosta omkring 500 000 kronor mer än en breddning av Tullbron, och detta belopp är väl behöfvigt för angelägna trafikändamål i andra städer. Med hänsyn till värdet för hela landet av att äga och såvitt möjligt i oförändrat skick behålla en sådan bro som Tullbron i Falkenberg kan det emellertid enligt min mening vara fullt motiverat att redan nu taga nämnda belopp i anspråk för att därigenom vinna ett rådrum, varunder möjlighet måhända kan yppas att utan en breddning av Tullbron lösa trafikfrågorna i staden på ett tillfredsställande sätt.

Härmed anser jag mig ha besvarat de båda första av herr Ströms frågor ävensom, åtminstone indirekt, den av fru Svenson framställda frågan.

Vad slutligen herr Ströms tredje fråga beträffar vill jag erinra om vissa bestämmelser i 1942 års lag om fornminnen. Enligt denna lag räknas till fasta fornlämningar bl. a. märkliga färdvägar, vägmärken, broar och likartade anläggningar från forna tider. Ej må någon rubba, förändra eller borttaga fast fornlämning utan att tillstånd därtill meddelats av riksantikvarien. Vid planerande av väganläggning eller annat arbetsföretag bör i god tid inhämtas, huruvida fast fornlämning kan beröras av företaget, samt, där detta finnes vara förhållandet, samråd snarast möjligt äga rum med riksantikvarien eller ombud för denne. Över riksantikvariens beslut må besvär anföras hos Konungen.

Någon tvekan synes knappast kunna råda om att Tullbron i Falkenberg bör anses vara en fast fornlämning. Redan innan fornminneslagen trädde i kraft den 1 januari 1943 hade emellertid Kungl. Maj:t godkänt breddningen av bron, och detta godkännande bekräftades den 8 januari 1943 genom Kungl.

Ang. Tullbron i Falkenberg. (Forts.)

Maj:ts fastställelse av stadsplaneändringen. I samtliga de ärenden, vari Kungl. Maj:t fattat beslut rörande bron, har riksantikvarien blivit hörd. Jag kan icke finna att behandlingen av dessa ärenden kan giva anledning till krav på en skärpt lagstiftning till skydd för landets äldre kulturvärden eller en förstärkning av den konstnärliga och kulturhistoriska sakkunskapen inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. I sistnämnda hänseende må nämnas, att Samfundet för hembygdsvård sedan åtskilliga år tillbaka erhåller statsbidrag för anställande av en vägvårdskonsulent med uppgift, bland andra, att gå vägmyndigheterna tillhanda vid planering av sådana väg- och broföretag, där naturskydds- och kulturhistoriska intressen beröras.

Även herr Ströms tredje fråga torde härmed vara besvarad.

Fru **Svenson**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det vänliga svaret, vilket jag också glädjande nog kan konstatera går i positiv riktning.

Herr statsrådet erkänner själv, att en breddning av den gamla Tullbron till 13,5 meter skulle utgöra ett beklagligt ingrepp. Han anvisar därför stadsfullmäktige en utväg att lösa de värsta trafiksvårigheterna, nämligen att med hjälp av statsmedel bygga en bro över Garvareforsen. Ansvaret åvilar nu myndigheterna i Falkenberg, vilka skola ta slutgiltig ställning till frågan. Jag hoppas att inga lokala eller politiska intressen skola bli avgörande för stadsfullmäktiges beslut, utan att alla skola besjålas av en god vilja och bemöda sig om att i möjligaste mån tillse att det enastående kulturvärde, som den gamla bron i Falkenberg utgör, bevaras.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.58 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 6 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 1 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrift:

Till riksdagens första kammare.

Med anledning av de numera så långa och tidsödande riksdagarna anser jag mig icke längre kunna kvarstå som riksdagsman. Jag avsäger mig därför härmed uppdraget som ledamot av riksdagens första kammare och anhåller att uppdraget måtte upphöra från och med den 15 juli detta år.

Hanaskog den 30 juni 1946.

Arvid De Geer.

Kammaren godkände det hinder, som friherre De Geer åberopat till stöd för sin avsägelse av riksdagsmannabefattningen.

Justerades protokollen för den 26, 27, 28 och 29 nästlidne juni samt den 1 innevarande månad ävensom för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 1.04 eftermiddagen.

In fiden
G. H. Berggren.
